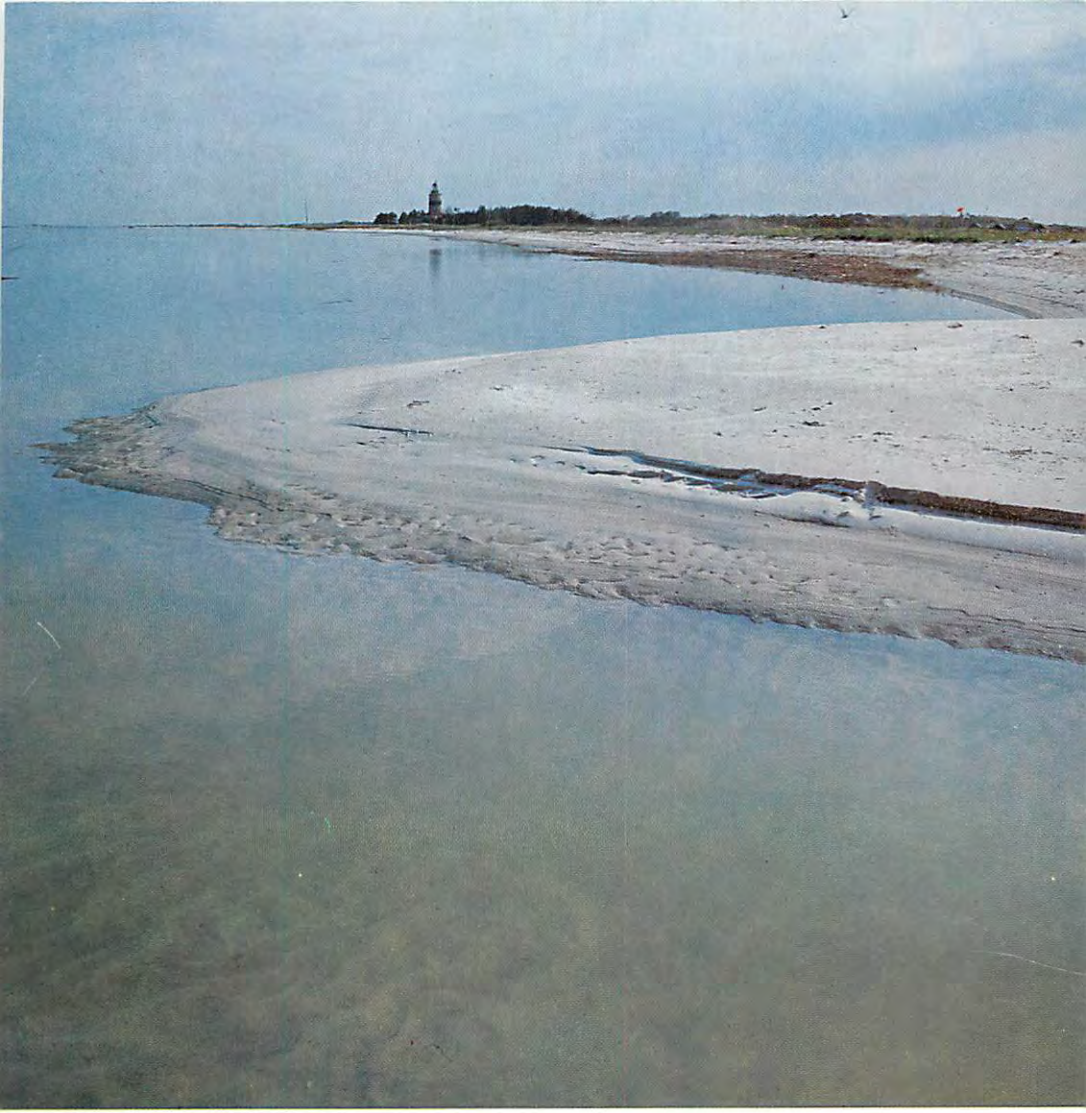

Gustaf Rudebeck — Mikael Kristersson — Berith Persson

FALSTERBO

Guide utgiven av Svenska Naturskyddsföreningen

(Meddelande nr 44 från Falsterbo fågelstation)

Omslagsbilden: Nabben — yttersta spetsen på Falsterbonäset
Färgfoto: Arne Schmitz/N

För texten i denna SNF-guide svarar

GUSTAF RUDEBECK, MIKAEL KRISTERSSON och
BERITH PERSSON

Teckningar:

GUNNAR BRUSEWITZ

Redigerad och utgiven av
© SVENSKA NATURSKYDDSFÖRENINGEN
Riksförbund för naturvård

Riddargatan 9, 114 51 Stockholm
Tel: 08/63 51 70
Postgiro: 2166-7

2. uppl.
6. tusendet

Printed in Sweden 1974 by
Bohusläningens AB, Uddevalla

Jag bor vid ett rastställe

Jag bor vid ett rastställe, långsmalt, havsomflutet:
en utsträckt hand av vildros och susande gräs
som öppnar eller knyter sig. Här är slutet
på kartan över landet, ett yttersta näs.

Ett rastställe också för människan att bada
och bo vid men anlagt för högre bruk än så.
Ty över mitt huvud är byggd en autostrada,
en resväg till södern, den äldsta i det blå.

De höstliga fågelsträckens väg, om våren
den eviga återkomstens. Nedåtvänd
är rastställets båge som rör vid rosensnåren,
av häger och kungsfågel i en urtid spänd.

En strandremsa bara med det låga gräset
som fåglarna valde på sin pilgrimsgång.
Jag bor under vägen som går till paradiset.
O, leva i ett vingbrus och dö i en sång!

Hjalmar Gullberg
(ur "Ögon, läppar", 1959)

Ringduvesträck, Falsterbo. Foto: Arne Schmitz/N

Innehållsförteckning

3—16 MIKAEL KRISTERSSON: Falsterbonäset — flyttfåglarnas flaskhals

17—53 GUSTAF RUDEBECK: Falsterbo — god fågellokal året runt

25—31 GUNNAR BRUSEWITZ: Rovfåglar—vadare (bildsvit)

54—56 BERITH PERSSON: Exkursionsmål i Sydvästskåne

57 Förteckning över "Meddelanden från Falsterbo fågelstation"

59 Litteratur om Sydvästskånes natur

Foto (där inte annat anges): ARNE SCHMITZ/N.

Kartor etc.: BERITH PERSSON

Rovfågelstudier från Kolabacken — platsen för Falsterbos första fyr (se s. 10). Foto: Erik Larsson/SNF

Mikael Kristersson

Falsterbonäset

— flyttfåglarnas flaskhals

En presentation

Falsterbonäset är Sveriges yttersta spets mot sydväst. Väster om näset ligger Öresund, i söder Östersjön, i norr Höllviken och som gräns mot fastlandet i öster Falsterbokanalen (se kartan på omslagets baksida!). Från Knösen i norr till Nabben i sydväst är det ca 7,5 km och ungefär lika långt från Skanörs hamn i väster till Falsterbokanalen i öster.

Flyttfågelsträcket

Det unika, varje höst återkommande flyttfågelsträcket har gjort Falsterbo känt bland naturintresserade i hela landet och i hela Europa. Att så många flyttfåglar om hösten koncentreras just till Falsterbo får sin förklaring, om man tar en titt på en sverigekarta. Ganska få flyttfåglar flyttar i rakt sydlig riktning. Vissa tar vägen mot sydost men de allra flesta mot sydväst. Landfåglarna drar sig i det längsta för att flyga ut över havet, och vadare följer gärna kusten, varför många fåglar koncentreras till den sydvästligaste punkten, Falsterbonäset, som kommer att fungera som en flaskhals.

Trots att syskonstäderna Skanör-Falsterbo expanderat kraftigt under 1960-talet och stora områden på näset hänsynslöst exploaterats för bebyggelse (samtidigt som trycket mot området från den växande bilburna befolkningen i Öresundsregionen också tilltagit i accelererande takt), finns det fortfarande en rik och omväxlande natur, som erbjuder många möjligheter för såväl rastande flyttfåglar som för häckfåglarna. Ett besök på Falsterbonäset ger alltid den naturintresserade något i utbyte, vid alla tider på året.

Ljungen

"Udd av Skåne, som är yttersta spetsen av Sverige gick nu en mil ut. Vi hade nu sjö på ömse sidor, men vägen, av flygsand uppfylld, var så svår, att fyra hästar med möda kunde draga vagnen; stundom hade vädret gjort höjder, åter djupa gropar. Blåsten kändes på ömse sidor och tycktes såsom snö om vintern; den fina sanden föres med vädret i drivor."

Så beskrev Abraham A:son Hülphers färden över Ljungen, när han den 20 juli 1759 besökte Falsterbo.

Skanörs Ljung — Ljungen — är en sista rest av den naturtyp som i många århundraden varit förhärskande på Falsterbonäset, ett unikt stycke hednatur som nu är naturreservat. Höstdagar med termik (uppåtgående luftströmmar) kan man här få se en imponerande ansamling av sträckande rovfåglar. Foto (där inte annat anges): Arne Schmitz/N

Idag är Ljungen varken så svårforcerad eller milsvid, som den var på Hülphers och Linnés tid, då hela näset var en kal hed, och då den bebyggelse som fanns var starkt koncentrerad till de två små stadskärnorna. Men även om skog och bebyggelse har krympt Ljungen till ett område på ca 3 km², är den fortfarande ett unikt stycke hednatur, täckt med en matta av ljung, klockljung och pors.

Den skygga *stortrappen*, som utrotades i Sverige för ungefär hundra år sedan, häckade på Ljungen fram till slutet av 1700-talet.

Under höstmånaderna är Ljungen framförallt en skådeplats för det unika *rovfågelsträcket* över Falsterbo. Den grunda viken vid *Ängsnäset*, söder om heden, är en utmärkt rastplats för vadare och änder.

Knösen och Knävången

— näsets norra udde — är ett till större delen obebyggt område av ängs- och betesmark. *"Knösdungen"* längst ut, en talldunge med täta snår av fläder- och hallonbuskar, fungerar vår och höst som en uppsamlingsplats för rastande flyttfåglar av många arter. Under senhösten och vintern hyser den ofta flera tiotal *hornugglor*, en art som vissa år kan uppträda som häckfågel i Knösdungen, liksom *jordugglan* på Ljungen.

På strandängarna vid Knösen kan man finna enstaka exemplar av den sällsynta, sedan 1958 fridlysta *blå svärdsliljan* (*Iris spúria*), som sannolikt spritts med vattnet över Öresund från danska förekomster.

Skanörs revlar

Om man följer stranden ca 2 km rakt norrut från Skanörs hamn till de strandrågsbevuxna sanddynernas slut, finner man vid lågvatten ett till synes oändligt landskap av revlar. Dessa kan stundom vara torrlagda ytterligare ca 2 km norrut, och de är då liksom det långgrunda vattnet runt omkring en ypperlig rastplats för vadare och änder.

Revlarna hyser också några av landets få par av häckande *svartbent strandpipare* och en liten koloni *småtärnor och silvertärnor*. På grund av det alltmer ökade trycket från badande och strövande människor har dessa arter — som tidigare förekom mera allmänt längs näsets stränder — trängts undan till denna yttersta utpost. Människors oförstånd och nonchalans håller nu på att driva bort dem även härifrån. Av denna anledning har Skånes Ornitologiska Förening och Falsterbonäsets Naturvårdsförening 1971 föreslagit länsstyrelsen att införa ett tillfälligt tillträdesförbud på Revlarna under häckningstiden (15.4—15.7). Naturvårdsverket har tillstyrkt förslaget, och i det förslag till naturreservat för våtmarks- och strandängsområdet längs västkusten av Falsterbonäset, som utarbetats av länsstyrelsens naturvårdsenhet, har ett sådant tillträdesförbud medtagits (det skrafferade området på kartan på omslagets baksida).

I avvaktan på beslut om reservatet får man hoppas att uppsatta varningsskyltar avvärjer de värsta störningarna. *Lämna revlarna ostörda under fåglarnas häckningstid!*

Revlarna — ett vidsträckt landskap med sandrevlar norr om Skanör — är en omtyckt rastplats för vadare och ander

Rariteter på Skanörs revlar: småtärna (t.v.) och några av landets få häckande par av svartbent strandpipare

Flommen, Bakdjupet och Ålasjön

är ett område av laguner, havsvikar och strandängar. *Flommen*, som utgör den södra delen av detta område, sträcker sig från Falsterbo fyr i söder till församlingsgränsen i norr (ca 500 m söder om Skanörs hamn), där den gränsar mot Södra Ålasjön och står i förbindelse med Öresund genom en liten kanal, *Slusan*.

Södra Ålasjön, som är det största öppna invattnet, avgränsas i norr mot hamnvägen och från vattnen kring *Landgrens holme* i öster av en långsmal strandäng. Norr om vägen till Skanörs hamn vidgar sig lagunerna och övergår successivt i mycket grunda havsvikar, *Norra Ålasjön* och *Bakdjupet*. Dessa skiljs åt av *Hovbackarna*, en delvis talldungebevuxen strandäng.

Då seklet var ungt var både Flommen och Bakdjupet större och djupare än i våra dagar, men bl.a. en inplantering av bladvass på 1930-talet och direkt utsläpp av avlopp fram till början av 1960-talet har gjort att de nu hotas av total igenväxning.

I området häckar

strandskata, rödbena och *tofsvipa* talrikt, medan *skärfläckorna f.n.* finns i ca 10 par. I lagunerna är *sothönan* en karaktärsart, och *rörhönan* och *smådoppingen* förekommer med enstaka par. Häckning av *vattenrall* har konstaterats vid ett par tillfällen och *småfläckig sumphöna* hörs varje år.

Under våren brukar omkring 1.000 *viggar* och många hundra *sothöns* rasta i Ålasjön och vid Landgrens holme. Sommar och höst är Flommen, Slusan och Bakdjupet betydelsefulla rastplatser för sträckande vadare. Talldungen på

Lågvatten i Slusan — den lilla kanal som förbinder Flommen och Södra Ålasjön med Öresund. Fotot är taget innan den omdiskuterade gångbron byggdes över Slusan 1971. Brobygget har kritiserats hårt från naturvårdshåll då det är mycket störande ur landskapssynpunkt och då det innebär en mindre önskvärd kanalisering av allmänheten till ett av de sista någorlunda ostörda områdena för häckande och rastande strandfåglar på näset.

Hovbackarna och fläderbuskaget söder om hamnvägen hyser ofta stora ansamlingar av rastande tättingar.

Längs öresundsstranden växer den blågröna, taggiga och dekorativa *martornan* (*Eryngium maritimum*), som — trots att den är fridlyst — ibland tyvärr är utsatt för turisternas klåfingrighet.

Längs stranden mot Öresund kan man ännu finna enstaka bestånd av den dekorativa, blågröna, taggiga martornan — sällsynt och fridlyst. Foto: Lennart Norström/N

Smådoppingen visar sig ofta i dammarna kring Landgrens holme längs vägen mot Skanörs hamn

Vår och försommar håller de eleganta skärfläckorna till i Flommen—Ålasjön—Bakdjupet. Ca 10 par brukar häcka här. Foto: Åke Lindau/N

Naturreservat inom kort

Under det senaste decenniet har många röster höjts för att Flommen—Bakdjupet-området bör avsättas som naturreservat. Trycket mot områdets fauna och flora har successivt tilltagit. Detta beror på att året-runt-befolkningen på på Falsterbonäset mångdubblats de senaste 15 åren och på det ökade antalet bilburna dagsbesökare från det växande — och på allemansrättslig mark så fattiga — sydvästskånska storstadsområdet. Igenväxningen av Flommenområdets havsvikar och laguner — som till stor del orsakats av ingrepp av oss människor — föranleder en upprensning och restaurering.

Efter flera år av utredning och diskussion lade länsstyrelsens naturvårdsenhet sommaren 1973 fram ett förslag till naturreservat för området. Förslaget var under hösten ute på remiss hos olika instanser och ett beslut väntas under första halvåret 1974 (de föreslagna gränserna: se kartan på omslagets baksida!).

De viktigaste punkterna i det detaljrika reservatsförslaget:

- alla former av exploatering och plantering blir förbjudna i området
- slam och vissa "proppar" av säv och vass kommer att avlägsnas maskinellt
- kreatursbetning kommer att återinföras på en del av våtängarna kring Bakdjupet och Landgrens holme
- golfbanorna får inte utvidgas
- det blir förbjudet att framföra obehöriga motorfordon utom på Hamnvägen (golfbaneredskap undantagna)
- under hela året kommer det att vara förbjudet att ha hund lös inom området eller att plocka växter
- det blir (som ovan nämnts) förbjudet att beträda eller med båt angöra det markerade området vid Skanörs revlar under tiden 15 april—15 juli.

På länsstyrelsens naturvårdsenhet har man också för avsikt att föreslå att Knävången—Knösenområdet avsättes som naturreservat inom några år.

Falsterbo fyr

stod färdig sommaren 1796 och fick då ersätta den träkolseldade vippfyren på *Kolabacken*, som tjänat sjöfaranden i närmare sexhundra år. I början av 1840-talet, ungefär samtidigt som Sveriges första specialbyggda fyrskepp ankrade på Falsterborev, kom fyrens nuvarande linssystem i bruk — man använde i början råolja. Falsterbo fyr automatiserades vid årsskiftet 1972—73 (i slutet av 1972 ersattes också Falsterborevs fyrskepp av en fast fyr). Fyrplatsen ansågs emellertid som så viktig ur väderobservationssynpunkt att SMHI efter automatiseringen anställde särskild personal för att sköta väderobservationerna.

Vid god sikt kan man från den 25 meter höga fyren skymta den danska ön Møn, belägen ca 50 kilometer sydväst om Falsterbo. På ett avstånd av vardera ca 25 km fågelvägen kan man också se Stevns Klint i västsydväst, Kastrup på Själland i nordväst, Malmö i nordost och Trelleborg i öster.

Fyrträdgården längst ut mot havet drar till sig en mängd rastande småfåglar — vår och höst arbetar här personal från fågelstationen med fångst och ringmärkning av fåglar

Fyrträdgården

fungerar i än högre grad än Knösdungen och Hovbackarna som en magnet på rastande flyttfåglar, främst nattsträckare, och många dagar under höstmånaderna kan den lilla dungen vara översållad av småfågel. Eftersom trädgården betraktas som väderobservatörernas *privata* område uppmanas emellertid alla besökande ornitologer att inte uppehålla sig i själva fyrträdgården — man får en minst lika god uppfattning om vilka fåglar, som befinner sig i fyrträdgården, om man själv håller sig på utsidan staketet. Flertalet småfåglar beger sig nämligen till och från dungen via de små buskagen norr och söder om fyren.

Nabben

Från fyren fortsätter landet ytterligare 700 meter och bildar en udde — Sveriges yttersta spets mot sydväst. Denna kallas av falsterboborna *Ulenäbbe* eller *Uglenabben*, men benämnes oftast *Nabben*.

För den som under sensommar och höst vill studera dagsträckande flyttfåglar är detta vanligtvis den bästa platsen. Vid Nabben kan man vid lämp-

Tidig sträckmorgon ute vid Nabben — ett fågelskådarnas Mecka!

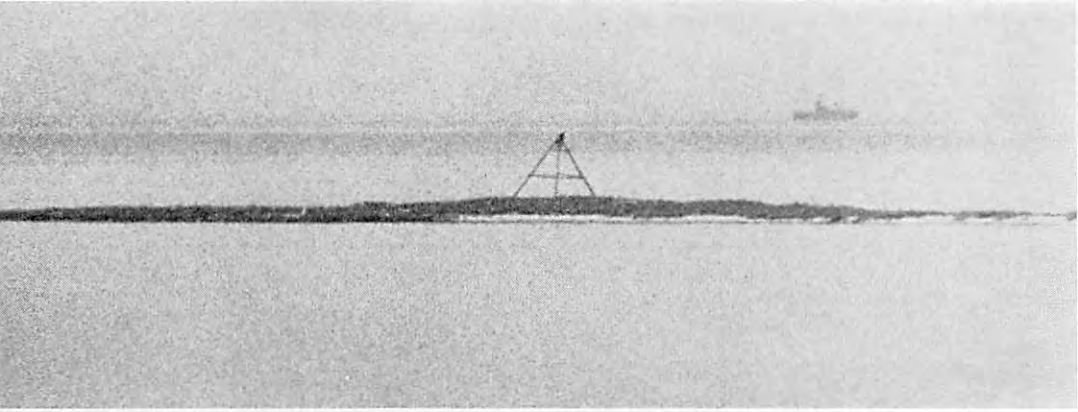

Den märkliga sandreveln Måkläppen ute i havet söder om Nabben

liga väderleksförhållanden iaktta verkligt stora mängder av utsträckande fåglar (se tabellen s. 50!). Speciellt god behållning av besöket får man, när sydvästliga vindar tvingar fåglarna att flyga lågt över marken.

Måkläppen

Som en förlängning av Nabben går en undervattensrevel i sydlig riktning en dryg halvmil ut i havet, *Falsterborev*. Två kilometer från land ligger den fridlysta sandholmen *Måkläppen*, den del av revet som höjer sig över vattenytan. Måkläppen är en i många avseenden märklig ö, vilken på grund av vattnets och vindens omfördelning av sandmassorna ständigt ändrar form och storlek.

Ön fridlystes redan vid sekelskiftet på initiativ av malmöläkaren Paul Rosenius, pionjär inom naturvård och fågelfotografering. 1899 bildade han Nordens första naturskyddsförening, "Föreningen till skyddandet av Måkläppens fågelfauna". Det var främst den unika häckfågelfaunan man ville skydda.

Ejdrar och vitfågel vid Måkläppen

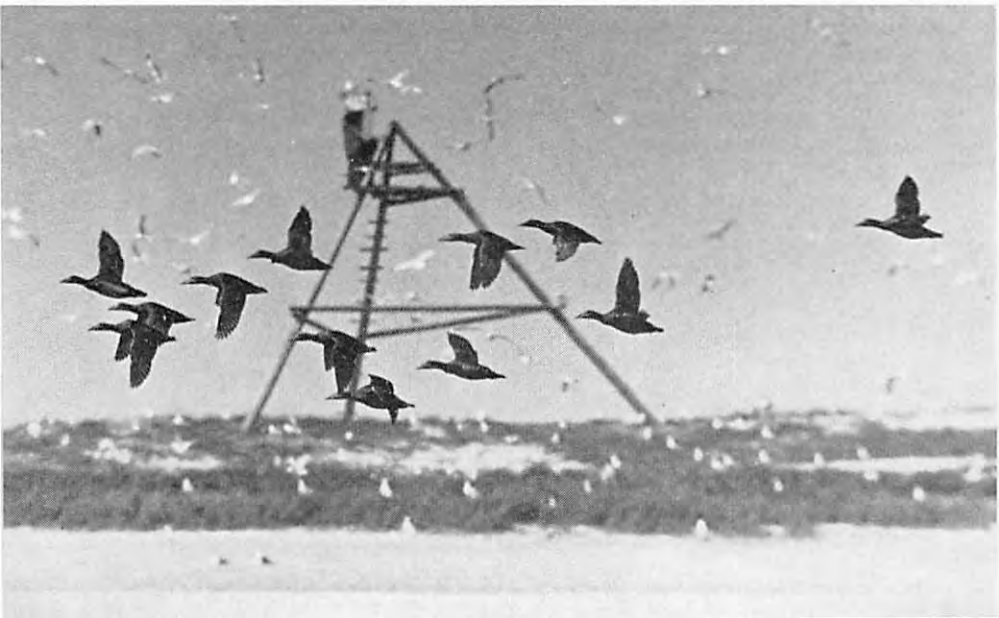

Knubbsälar på Måkläppen. Foto: Mikael Kristersson

Här fanns bland annat kolonier med ca 100 par *småtärna* och 50—75 par *silvertärna*. År 1911 slog sig det första paret av *kentsk tärna* ned på ön — den första häckningen i Sverige — och i början av 1940-talet fanns här 200—250 par av arten. Men sedan blev det trångt om utrymmet — först var det *skrattmåsen* och därefter *gråtruten* som krävde allt större delar av ön.

Idag finns det inga tärnor kvar. Gråtruten är den dominerande arten, dock med inslag av *silltrut, strandskata, knölsvan* och 400—500 par *ejder*.

Sältillhåll

1971 avsatte länsstyrelsen *Måkläppen med omgivande vatten som naturreservat. Ön och ett rektangelformat område omkring är nu belagt med tillträdesförbud 1 mars—31 oktober*. Anledningen till dessa reviderade och skärpta bestämmelser för det sedan decennier fridlysta området är att Måkläppen inte bara är en viktig häckfågellokal. Ön är också en betydelsefull och ostörd rastplats för flyttande vadare och änder (den är liksom Flommen—Fotevikenområdet upptagen i den internationella *CW-List*, "Convention on Wetland"). Måkläppen är dessutom ett viktigt tillhåll för grå- och knubbsälar (för den senare även yngelplats) i denna skärgårdslösa del av landet.

Falsterbo fågelstation

Inbäddad i Falsterbo stadsparks lummiga grönska, mellan kyrkan och Strandhotellet, ligger Falsterbo fågelstation. Byggnaden uppfördes 1953—1954 och invigdes 1955. Den ägs och drivs av *Skånes Ornitologiska Förening* (SkOF), som är en lokalavdelning av Sveriges Ornitologiska Förening (SOF).

På stationen, som vanligen hålls öppen april—oktober, finns tio bäddplatser för gäster. I ett pentry finns kokplattor, kylskåp och köksredskap, vilket liksom tvättrum m.m. är tillgängligt för stationens nattgäster. Logiavgift utgår med 8 kr per natt för medlemmar i SOF och 10 kr för icke medlemmar. Platsbeställning göres (säkrast skriftligt) till adress: *Falsterbo fågelstation, c/o Gunnar Roos, Falkvägen 21, 230 10 Skanör*. Fågelstationens adress är: *Sjövägen, Box 17, 230 11 Falsterbo. Tel. 040/47 06 88.*

Flyttfågelräkning

Det var först genom *Gustaf Rudebecks* systematiska flyttfågelstudier på näset åren 1942—1944 som Falsterbo fick sitt världsrykte som flyttfågellokal. Hans arbete resulterade 1950 i en doktorsavhandling, "Studies on Bird Migration."

Redan 1949, flera år före fågelstationens tillkomst, inledde SkOF en regelbunden observationsverksamhet vid Nabben. Som mål hade uppsatts att under höstmånaderna dag för dag följa och bokföra sträcket. Denna verksamhet fortgick fram till 1960. I regel turades två observatörer om att under dygnets ljusa del från juli till oktober (vissa år även under vårmånaderna) följa sträckets förlopp.

De preliminära resultaten av dessa observationer har publicerats i årliga rapporter, "*Meddelanden från Falsterbo fågelstation*" (se förteckningen på s. 57!).

Verksamheten vid Falsterbo fågelstation

omfattar idag ornitologiska undersökningar av många skilda slag. Tack vare att Statens Naturvårdsverk beviljat en halvtidstjänst för stationens ledare, Gunnar Roos, har aktiviteten högst avsevärt kunnat utbyggas. Det mest betydelsefulla arbetet under de senare åren har bestått i en bearbetning av sträckobservationsmaterialet från åren 1949—1960. Det praktiska syftet är att bygga upp ett prognossystem för fågelflyttningsintensiteten över Skåne. De risker, som de ökande fågelkollisionerna innebär för den expanderande flygtrafiken, har emellertid väckt intresse inte blott för stationens äldre observationsmaterial utan också för nya forskningsinsatser för att klarlägga fågelsträckets förlopp i tid och rum över och runt Skåne. Höstarna 1971 och 1972 samt våren 1972 var således två radarstationer och ett nät av flyttfågelobservatörer engagerade i en undersökning av sträckets förlopp. Många nya rön har vunnits genom dessa undersökningar.

Den ornitologiska forskningen vid Lunds universitet drar god nytta av Falsterbo fågelstation, som svarar för betydelsefull materialanskaffning men också direkt medverkar i undersökningar på Falsterbonäset. Även om stationen huvudsakligen är inställd på flyttfågelforskning, har dess verksamhet breddats till att också omfatta inventeringar och studier av häckfågelfaunan. Särskilt i ett så naturvårdsaktuellt område som Skånes sydvästhörn är det väsentligt att snabbt kunna skaffa fram underlag för den diskussion, som i brist på fakta annars lätt urartar till känslosvall.

Ringmärkningen

Samtidigt med de forskningsaktiviteter, som kort summerats i det ovanstående, fortsätter den rutinmässiga ringmärkningen. Denna är fortfarande en viktig verksamhet vid Falsterbo fågelstation. I fyrträdgården och i andra träd- och buskbestånd på näset infångas småfåglar med specialgjorda s.k. slöjnät av terylen. Dessa är — om de används rätt — absolut ofarliga för fåglarna. Vadare och änder fångas i fiskmjärdsliknande burar,

Ringmärkningen dominerar f.n. verksamheten vid Falsterbo fågelstation. Ovan t.v.: Kontroll av tidigare märkt gärdsmyg. T.h.: Efter ringmärkning vägs och mäts fåglarna (foto: Erik Larsson/SNF). Nedan t.v.: Kungsfågelsångare — en sällsynt gäst från Asien. T.h.: En kärrsnäppa släpps efter märkningen

som placeras ut på tång och dybankar vid Slusan och — liksom slöjnäten — är under ständig uppsikt av ringmärkarna.

Varje infångad fågel artbestäms och förses sedan med en lätt, numrerad aluminiumring kring ena benet. I den mån det går köns- och åldersbestäms också fågeln, innan den snarast möjligt återfår sin frihet. Förhoppningen är, att den ringmärkta fågeln senare skall återfinnas på sin övervintringslokal, häckplats eller på väg till och från dessa.

T.o.m. 1973 hade ca 190.000 fåglar ringmärkts vid stationen, 2.700 återfynd inrapporterats och 260 kontroller av på andra lokaler ringmärkta fåglar utförts. Den hittills högsta årssumman noterades 1966 med 22.663 exemplar och den högsta dagssumman den 1.10.1964 (1.457 fåglar).

Rariteter

Bland mängden av rara fåglar som observerats på Falsterbonäset kan nämnas: *Stormfågel, havssula, svart stork, skedstork, ägretthäger, rödhalsad gås, rödhuvad dykand, praktejder, alförrädare, stäppörn, ormörn, stäpphök, rödfalk, skrikstrandpipare, tuvsnäppa, beckasinsnäppa, tereksnäppa, styltlöpare, storlabb, svarthuvad trut, vitvingad tärna, sandtärna, turturduva, hökuggla, kungsfiskare, biätare, blåkråka, rostgumpsvala, stor piplärka, alpjärnsparv, vattensångare, fältsångare, busksångare, taigasångare, kungsfågelssångare, lundsångare, svarthakad buskskvätta, sydnäktergal, guldtrast, skäggmes, dvärgsparv och rosenstare* □

Uppifrån fyren kan man se Sveriges yttersta spets mot sydväst i flyttfåglarnas perspektiv. Foto: Mikael Kristersson

Gustaf Rudebeck

Falsterbo — god fågellokal året runt

Vinterfåglar

Mycket ont har sagts om den skånska vintern — den är blöt och dyster och blåsig och snöfattig, och när det någon gång blir snöstorm, så är den extra påfrestande just på skånska slätten. Ja, för all del. Men det där med blötan och barvintern, det är positiva faktorer för fåglarna. Jag vågar påståendet att Skånes rikedom på fågel, i jämförelse med landet i övrigt, framstår väl så tydligt på vintern som under andra årstider. Det är nog inte allmänt bekant, att *en* enda meteorologisk station i Sverige uppvisar en medeltemperatur över noll grader under årets samtliga månader. Och den stationen är Falsterbo!

De flesta vintrar förblir vattnen öppna runt Falsterbohalvön, och då stannar också mängder av vattenfågel kvar, särskilt *gräsänder*, *dykänder*, *svanar* och *sothöns* och naturligtvis *måsar* och *trutar*. På strandängarna är *sånglärkan* regelbunden att se även vintertid. Små *starflockar* brukar också bli kvar och kan ses leta föda på tångbankarna tillsammans med *ängspiplärkor* och andra arter som saknas i allra största delen av Sverige under vintern.

Som sagt: så brukar det vara. Blir det en riktigt långvarig och hård isvinter, då når också fågellivet på och kring Falsterbonäset sitt bottenläge, både ifråga om arter och individer. Vattenfåglar av alla sorter viker för isen. Somliga försöker visserligen stanna kvar i det längsta, men detta är inte ett ändamålsenligt beteende och resulterar därför också i hög dödlighet. Vinterstormarna brukar alltid hålla en del strandytor fria från snö. På sådana ställen stannar *snösparvar* gärna kvar — ja, en av de bistraste dagar jag upplevt i Falsterbo sågs till och med ett antal *jordugglor* i sådan terräng. Och där isskruvningen varit kraftigast och pressat blocken högt, där sitter *havsörnen* och spanar.

Vårsträcket

Fågelvåren i Falsterbo är på något vis svår att få grepp om, delvis säkert därför att vårsträcket ännu inte studerats lika noga som höststräcket. Att koncen-

Övervintrare vid Falsterbo: sånglärkor (foto: Åke Lindau/N) . . .

trationen av dagsträckande fågel är mycket mindre om våren är dock uppenbart. Orsakerna är flera. Totala antalet flyttare är förstås mindre på våren, efter de oundvikliga förlusterna under flyttningarna och i vinterkvarteren. Men den förklaringen räcker bara delvis. Viktigare är att fåglarna på vårflyttningen — då de ju huvudsakligen reser mot norr och nordost — inte råkar ut för sådana faktorer, som "leder" dem in just över Falsterbohalvön. En sådan påverkan är så mycket starkare, när de flyttar i motsatt riktning, och den kommer därför att behandlas i samband med höststräcket. Slutligen skall man minnas, att vårsträcket för många arter går hastigare än höststräcket, och ofta är flyghöjden större på våren. Reaktionen inför omvärlden är också delvis olika, dygnsrytmen likaså.

. . . och starar. Foto (där inte annat anges): Arne Schmitz/N

På våren sträcker ejdrarna mot söder genom Öresund!

Somliga arter är nattflyttare i högre grad på våren än på hösten. De båda säsongerna är överhuvudtaget kolossalt olika i Falsterbo. Detta innebär naturligtvis inte att vårens fågelliv är fattigt, långt därifrån. Passagen av exempelvis andfågel kan ta imponerande former. Särskilt intressant är *ejdern*, som på våren flyger *söderut* genom Öresund och därefter fortsätter *antingen* från Lommabukten och vidare över Skånes inland österut, *eller också* rundar Skånes sydvästhörn vid Falsterbo för att sedan följa skånska sydkusten och slutligen ta kosan mot nordost upp till häckplatserna vid Östersjön. Detta sträck kan omfatta tusentals fåglar per dag och är även väl koncentrerat till tiden; bäst är det mellan 5 och 20 april, endast efter de allra värsta isvintrarna har det varit omkring tio dagar försenat. Observera alltså, att detta sträck i april månad kommer från *norr* ner mot Falsterbo för att sedan fortsätta mot öster!

En annan positiv faktor ifråga om vårsträcket är den rikliga förekomsten av nattflyttare. Det synes numera klart att ringmärkningen under våren i Falsterbo kan ge utmärkta resultat, bara fångstanordningarna får vara i fred och de goda rastlokalerna bevaras.

Sommarfåglar

I Falsterbo finns det ingen årstid, som är ointressant för en fältornitolog. Sommarens häckfåglar är väl värda ett studium. Sådana arter som *skärfläcka*, *kentsk tärna* och *fältpiplärka* visar ju tydligt att lokalen ligger på gränsen till Mellaneuropa i djurgeografiskt hänseende. Kanske kan det rentav vara befogat att då också nämna den *svarta kråkan* — den är visserligen inte regelbunden, men antalet iakttagna exemplar under de senaste 25 åren är dock anmärkningsvärt stort, och åtminstone en gång, nämligen 1945, fann jag den häckande ihop med en grå kråka. Paret fick fyra välskapta ungar, alla mer eller mindre svartspräckliga.

Sommaren i Falsterbo brukar dessutom bjuda på en hel del fåglar, som "inte borde finnas där" vid den årstiden, exempelvis rovfåglar som inte häckar i närheten; uppenbarligen rör det sig om kringströvande exemplar. Och för den flyttningsintresserade är sommaren en högst intressant tid: sträck pågår ju hela tiden och når rentav en topp strax efter midsommar — mer om den saken längre fram.

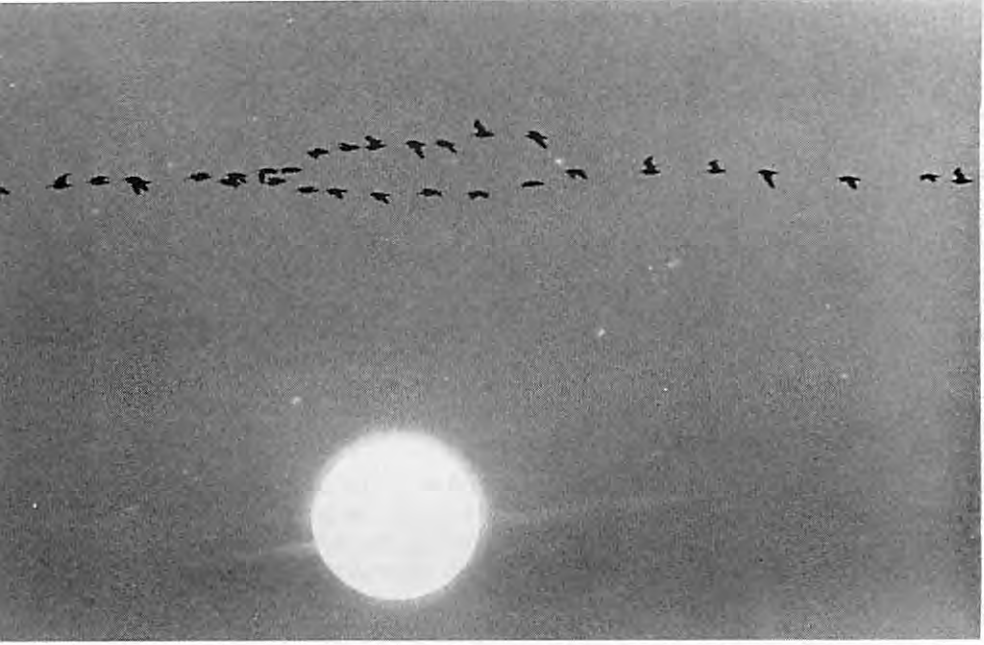

Storspovarna börjar flytta bort långt före midsommar

Höststräcket

Mycket vore att säga om fågellivet i Falsterbo med omgivningar, månad för månad hela året runt. Men det måste klart framhållas, att *traktens ornitologiska högsäsong infaller på hösten*. Sin internationella ryktbarhet som fågellokal i stjärnklass har Falsterbo fått tack vare höststräcket. Därför är det naturligt att ägna relativt stort utrymme just åt detta.

Det finns ingen möjlighet att hålla höststräcket skarpt isär från flyttningen under andra årstider. Flyttning förekommer året runt vid Falsterbo; den går naturligtvis normalt i riktning mot häckplatserna på våren (dvs. månaderna mars, april och maj), och riktningen är då mestadels nordostlig. Att många fåglar, i första hand vadare, bryter upp mycket tidigt på sin flyttning mot vinterkvarteren är bekant sedan länge. *Spovar*, *vipor* och *skogssnäppor* börjar flytta bort från landet redan långt före midsommar. I juli är *vadarsträcket* i full gång; även *måsar*, *tärnor* och *några småfåglar* börjar röra på sig, och senare på eftersommaren blir sträcket allt livligare. Redan i september nås den tidpunkt, då antalet *arter* på flyttning är som störst. *Individ*-rikedomen däremot har sitt maximum senare; i Falsterbo brukar det infalla andra veckan i oktober. Ännu i november kan sträcket vara verkligt livligt, och det tar inte slut ens när vintern kommer. Särskilt *andfåglar* av många slag kan företa flyttningsrörelser i stor skala även mitt i vintern, exempelvis i samband med plötslig införsel av kalluft och efterföljande isläggning. Ja, långt fram på våren förekommer som bekant flyttning åt "fel" håll, när mildvädret avbryts av en sen vinterknäpp med köld och snö.

Den enkla sanningen är

att sträck i riktning mot vinterkvarteren kan ses i Falsterbo årets alla månader. I stor skala förekommer sådant sträck åtminstone från midsommar till sent i november, och starkast är sträcket under tiden 20 augusti till 25 oktober. Visst låter det litet underligt att kalla ett sträck mitt i högsommaren för höststräck, och den som vill kan ju i stället använda ord som "bortflyttning" eller "sträck i riktning mot vinterkvarteren".

Det framgår av det sagda, att höststräckets slut framemot vintern är lika besvärligt att avgränsa. "Vinterflyttning" är en bra term, men den används om *alla* sådana sträckrörelser som förekommer under själva vintermånaderna (dvs. december, januari och februari), och säger därför ingenting om i vilken *riktning* sträcket går.

Det är alltså långtifrån lätt att kort och entydigt ange vad "höststräcket" omfattar eller hur det skall avgränsas i tiden.

Sträckriktning

Sträckriktningen är vid "bortflyttningen" allra oftast mellan sydväst och väst; nästan alla vid Falsterbo talrika, dagsträckande fåglar brukar hålla den

Landfåglarnas koncentration till Falsterbo på höststräcket. Över inlandet går flyttningen på bred front. Kusterna fungerar som ledlinjer. Sträcket förtätas mot Falsterbo, landets sydvästhörn. Många arter föredrar att sträcka över skogbevuxna områden (grå på kartan). Tjock svart pil resp. streckad pilkontur anger hur fåglarna ofta lämnar landet. Kartan gäller inte för alla arter eller alla väderlekslägen.

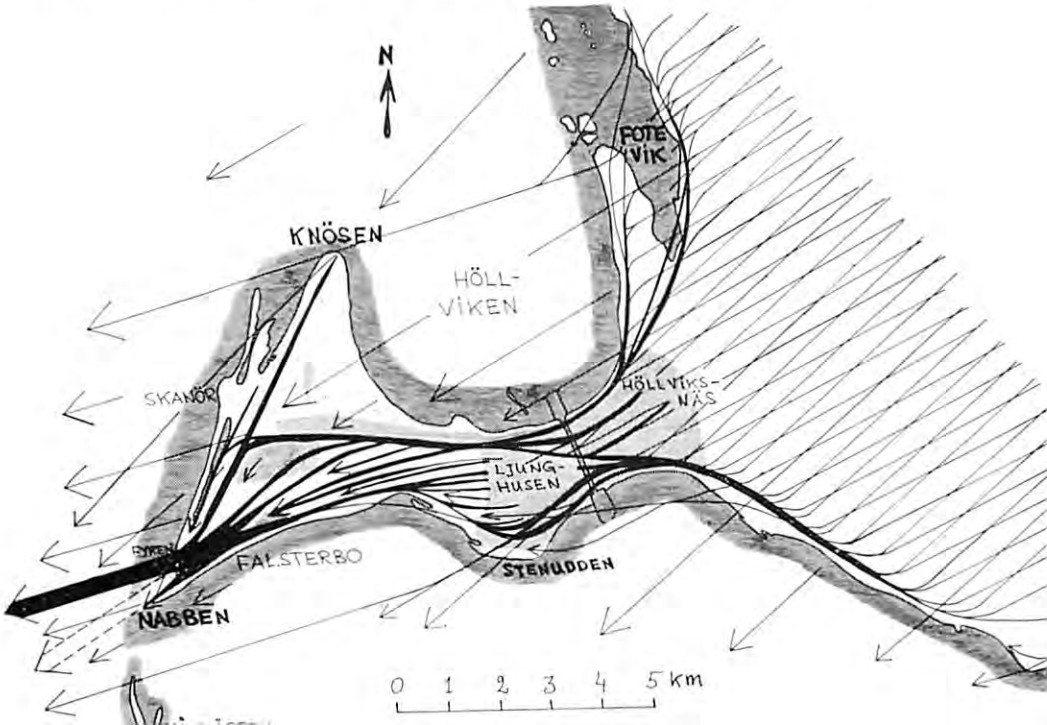

riktningen. Mera sällan — ibland under påverkan av vinden — beger de sig iväg mot sydsydväst. I undantagsfall — särskilt vissa eftermiddagar med nordvästlig vind — ser man fågelflockar försvinna med mer eller mindre rak kurs mot nordväst. Någon vettig förklaring till detta har vi inte kunnat ge. Vissa flockar av ejder och andra dykänder, som kommer österifrån över havet, rundar Nabben, ibland i en vid båge, ibland mera snävt, och fortsätter också mot nordväst. De håller alltså en kurs alldeles motsatt de vårflyttande ejdrarnas! Hur ofta dessa flockar verkligen sträcker upp genom hela Öresund är dock ovisst. När man tappar dem ur sikte långt ute över havet förefaller de nämligen rätt ofta att bli "tveksamma" och visa tendenser att vika av mot sydväst. — Sträck i sydostlig riktning är *mycket* sällsynt i Falsterbo.

Det "osynliga" sträcket

Vad som här sagts om sträckriktningar gäller dagflyttande fåglar på sådan höjd att de kan upptäckas och deras beteende studeras från marken, med eller utan kikare. Det kan ske med småfågel upp till en höjd av 400—500 m, men stora fåglar, exempelvis vråkar, och *flockar* av arter i storleken som duvor eller kajor kan upptäckas och följas även om de rör sig på en höjd av 1.000—1.200 m. Det har i själva verket varit bekant länge, att fågelflyttning förekommer regelbundet på betydligt större höjder än så. Men en klarare bild av högsträcket har vi fått först helt nyligen, tack vare radarobservationer.

Beträffande nattflyttande arter vet vi redan en hel del om sådana fåglars ungefärliga sträckriktningar, tack vare ringfynd, deras talrikhet i olika områden på flyttningarna och i vinterkvarteren etc. Men många nattflyttande småfåglar har hittills givit mycket mager utdelning i form av ringfynd, och jag skulle inte bli förvånad om huvudsträckriktningen för många nattflyttare är mera sydlig än för dagflyttarna. Att ett begränsat antal arter, däribland både dag- och nattflyttare, håller en klart sydostlig kurs är redan välkänt, men dessa arter uppträder, precis som man kan vänta, i mycket ringa antal i Falsterbo.

Rekryteringsområdet

Fågelflyttningen har förvisso ett invecklat förlopp. Enbart från Europa och Nordasien reser minst 1.000.000.000 (ett tusen millioner) fåglar varje säsong söderut! För Falsterbo gäller, att "rekryteringsområdet", från vilket dess sträckgäster härstammar, omfattar en mycket stor del av skandinaviska halvön (dock säkerligen inte många från exempelvis södra Norge), nära nog hela Finland och delar av norra europeiska Ryssland, för några arter även Västsibirien. Totala fågelbeståndet i detta väldiga område måste räknas i hundratals millioner, men dels flyttar inte alla arter mot sydväst, dels är koncentrationsgraden till Falsterbohalvön olika alltefter arternas medfödda beteende, ev. motvilja att flyga över vatten, etc. En van observatör i Falsterbo brukar räkna in *mellan en och två miljoner sträckande fåglar* per höst.

Dagsträcket av några fågelarter i Falsterbo

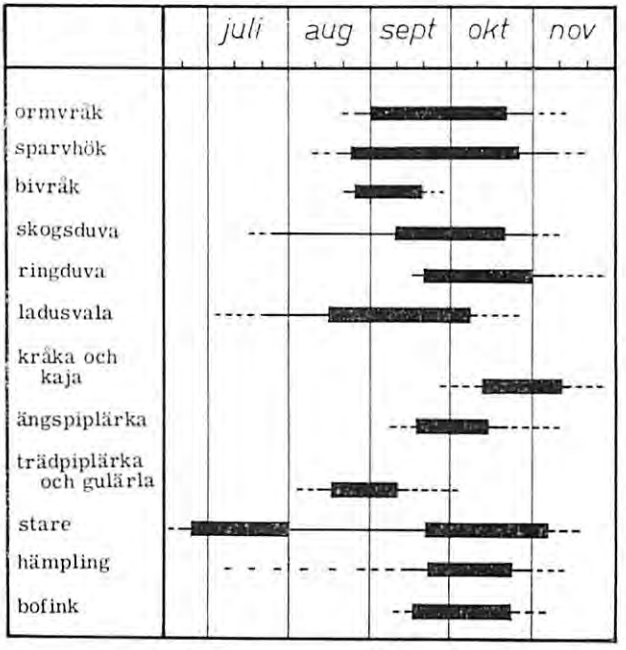

----- svagt sträck, —— måttligt sträck, ▬ den tidrymd inom vilken (nästan) alla starka sträckdagar infaller.

Höststräckets tidtabell

Sträcket är som sagt invecklat, och det gäller även om vi begränsar skildringen till en enda observationsplats, som vi måste göra här. Det är lätt att säga, att sträcket upprepas på samma sätt år från år — det upprepas visserligen liksom många huvuddrag i sträckförloppet, men bara delvis på samma sätt, och med oändliga och ofta svårförklarliga variationer. En kort redogörelse för ett stort ämne måste medföra att många trevliga företeelser utelämnas och att skildringen blir mer eller mindre schematiserad. Det är vanskligt, ja, det kan rentav bli felaktigt, ty den levande naturen låter inte lätt infoga sig i ett enkelt schema. Men vissa huvuddrag i en sträcksäsong i Falsterbo kan man dock faktiskt urskilja. Och det som förloras i detaljrikedom kanske vinnes i överskådlighet.

April — maj

Den regelbundna flyttningen i riktning *mot vinterkvarteren* brukar i Falsterbo börja med *vipor*, som enstaka eller i små flockar reser mot väst—sydväst redan vid månadsskiftet april—maj! Dessa fåglar har naturligtvis inte hunnit slutföra någon häckning så tidigt. Däremot kan vi med tämligen stor säkerhet påstå, att fåglarna dels är sådana som aldrig ens försökt häcka, dels sådana som tidigt förlorat sina kullar och — istället för att lägga om — röjer drift att sträcka i "höstriktningen", fast det ännu är vår. Ströexemplar av andra vadare bryter upp nästan lika tidigt. Hela maj är utsträcket svagt; en eller annan dag per vecka kan man dock se flockar på 50—100 vipor. Samtidigt som de lämnar landet, pågår förstås vårsträck i normal riktning av andra arter.

Juni

Ännu i början av juni pågår sträck mot häckplatserna av nordliga vadare, men individrikedomen av sådana är inte stor i Falsterbo. De få vårobservationer som gjorts av exempelvis *myrsnäppa* och *spovsnäppa* infaller vid den tiden. Sträcket i motsatt riktning omfattar fortfarande *vipor*, men snart tillkommer flera andra vadare. Vissa *brushanar* tröttnar på spelet väldigt tidigt och lämnar tydligen mycket snart häckplatserna. Sådana hannar i ren praktdräkt är regelbundna inslag i junisträcket.

Många andra vadare börjar sträcka bort i juni månad. Bland dem som kommer tidigast är *skogssnäppan*, men den är nästan enbart nattsträckare. Nära nog lika tidigt börjar de gamla *storspovhonorna* sin resa mot vinterkvarteren i Storbritannien och Irland.

Juni bjuder också på de allra tidigaste invasionsfåglarna (inte varje år förstås, ty vore de årliga skulle de knappast kallas invasionsfåglar): det är *korsnäbbarna*. Deras talrikhet inom häckningsområdena är starkt beroende av tillgången på barrträdsfrö, och eftersom frösättningen är verkligt god bara vart fjärde eller femte år, blir också korsnäbbarnas förekomst, både som häckare och flyttare, synnerligen växlande. Därtill kommer att häckningen huvudsakligen sker på senvintern. Korsnäbbar på flyttning mot sydväst i juni månad har alltså häckat eller *kan* åtminstone ha häckat samma år, något som också direkt ses genom den höga andelen ungfåglar.

Mindre bekant är nog, att juni också uppvisar en hel del sträck av andfågel. Det är *ejdrar*, däribland en hög procent granna gudingar, som företar ett s.k. *"ruggningssträck"* från häckplatserna till de begränsade områden, där de ruggar. Flockar av *sjöorrar* passerar också ibland så här tidigt på sommaren, likaledes på väg mot ruggningsplatserna, och simänder av flera arter — *gräsand*, *bläsand*, *kricka*, *skedand* —ses också på sträck ehuru i ringa antal.

Om juni i stort sett är en lågsäsong för fågelsträcket, så bjuder månaden dock på början till ett verkligt storsträck, visserligen av en enda art men fullständigt regelbundet och högst fängslande. Det är *starens* "sommarsträck". Kort sagt består det däri, att stora mängder ungstarar bryter upp redan de sista dagarna av juni, då de varit ur bona bara fjorton dagar! I sträckets början har de sällskap med en del gamla fåglar. När flockarna kommer till Nabben i Falsterbo, reagerar de häftigt för det stora framförliggande vattnet, och mycket ofta fäller de på gräsmattorna närmast sydvästspetsen. Här ses rentav gamla fåglar mata sina ungar, sekunderna innan flockarna startar på nytt för att ge sig ut över havet. Sin höjdpunkt har detta sommarsträck från ungefär 28 juni till 15 juli. Det brukar vara starkast mellan klockan fyra och sex på morgonen. Och på individrikedomen är sannerligen inte att klaga. Flera morgnar nås siffror på 10.000—20.000. Min hittills bästa morgon — den 7 juli 1948 — räknade jag 49.000 utsträckande starar.

Juli

Juli — det är högsommar och fint sträck av *vadare*. Över 20 arter kan ses. Vidare fortsätter passagen av *ejder* och *sjöorre*, tydligen även *svärta* fast dess flyttning ännu är föga klarlagd. *Simänderna* ökar i antal, delvis är det dock fråga om hannar, som häckat någorlunda nära och nu söker lämpliga ruggningsplatser. *Knölsvanar* rör sig förbi Nabben i olika riktningar; vissa dagar är de ganska allmänna. Men jag vågar nog ganska säkert säga att

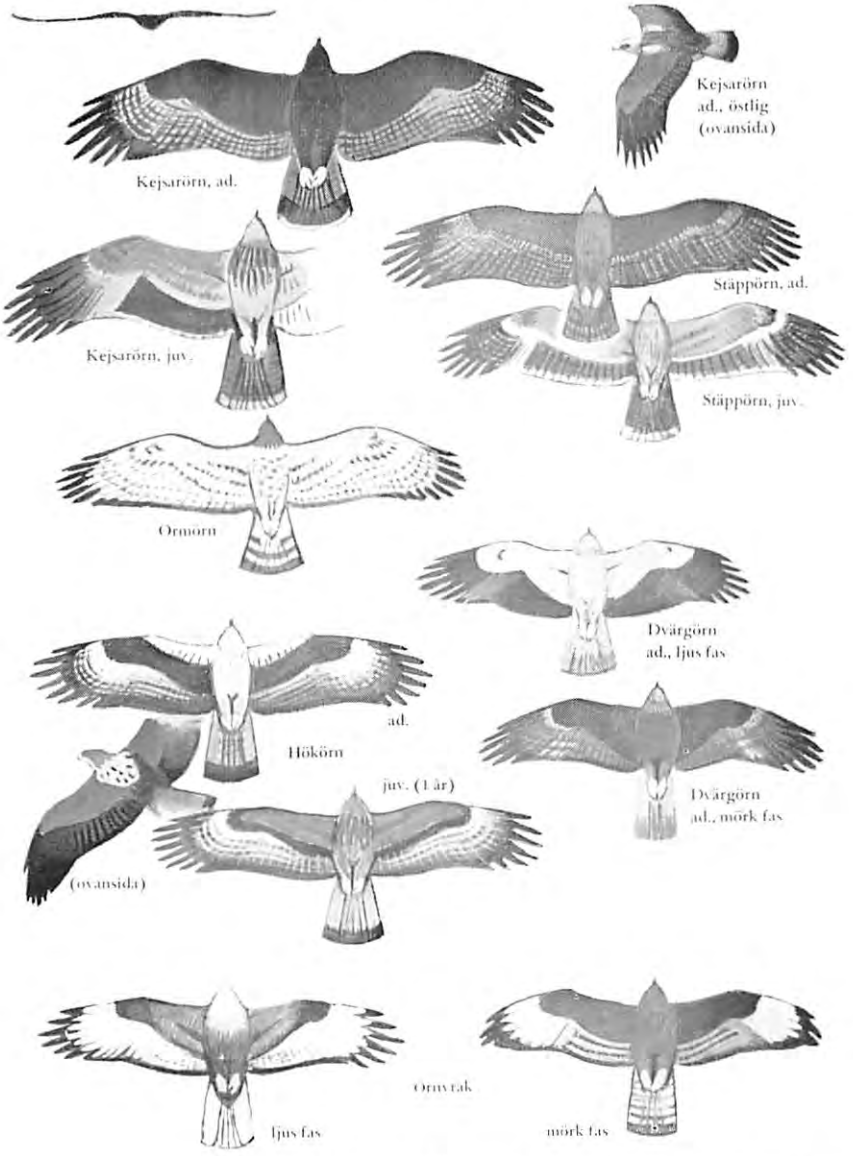

Teckningar (denna sida och följande uppslag): Gunnar Brusewitz — "fritt efter R. T. Peterson, A. Singer, Grossman & Hamlet, Brown & Amadon m.fl. samt egna fältobservationer av de flesta arterna". Granskade av Gustaf Rudebeck och Lars Svensson.

© G. Brusewitz—SNF

ad. = gammal
juv. = ungfågel

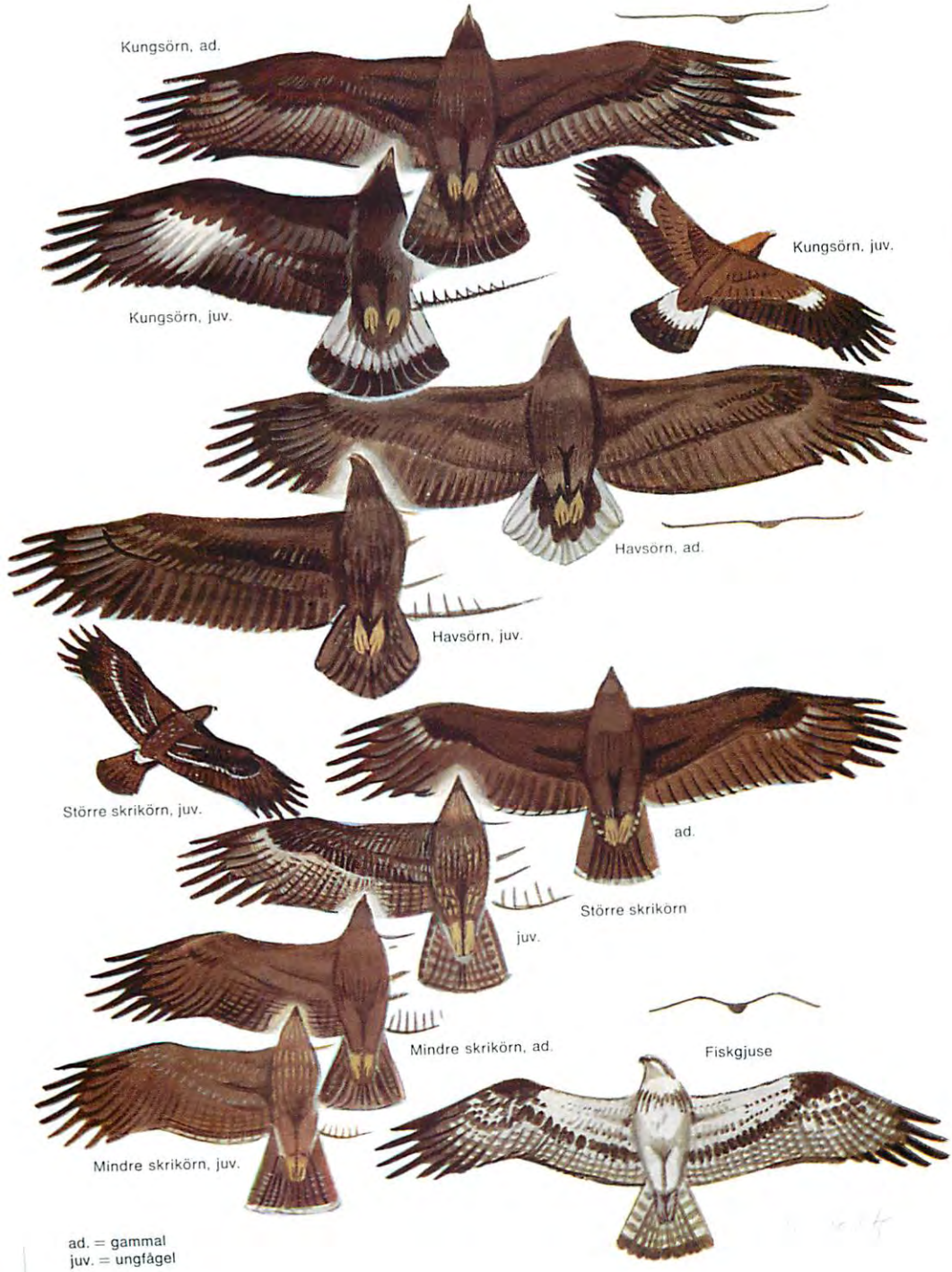

ad. = gammal
juv. = ungfågel

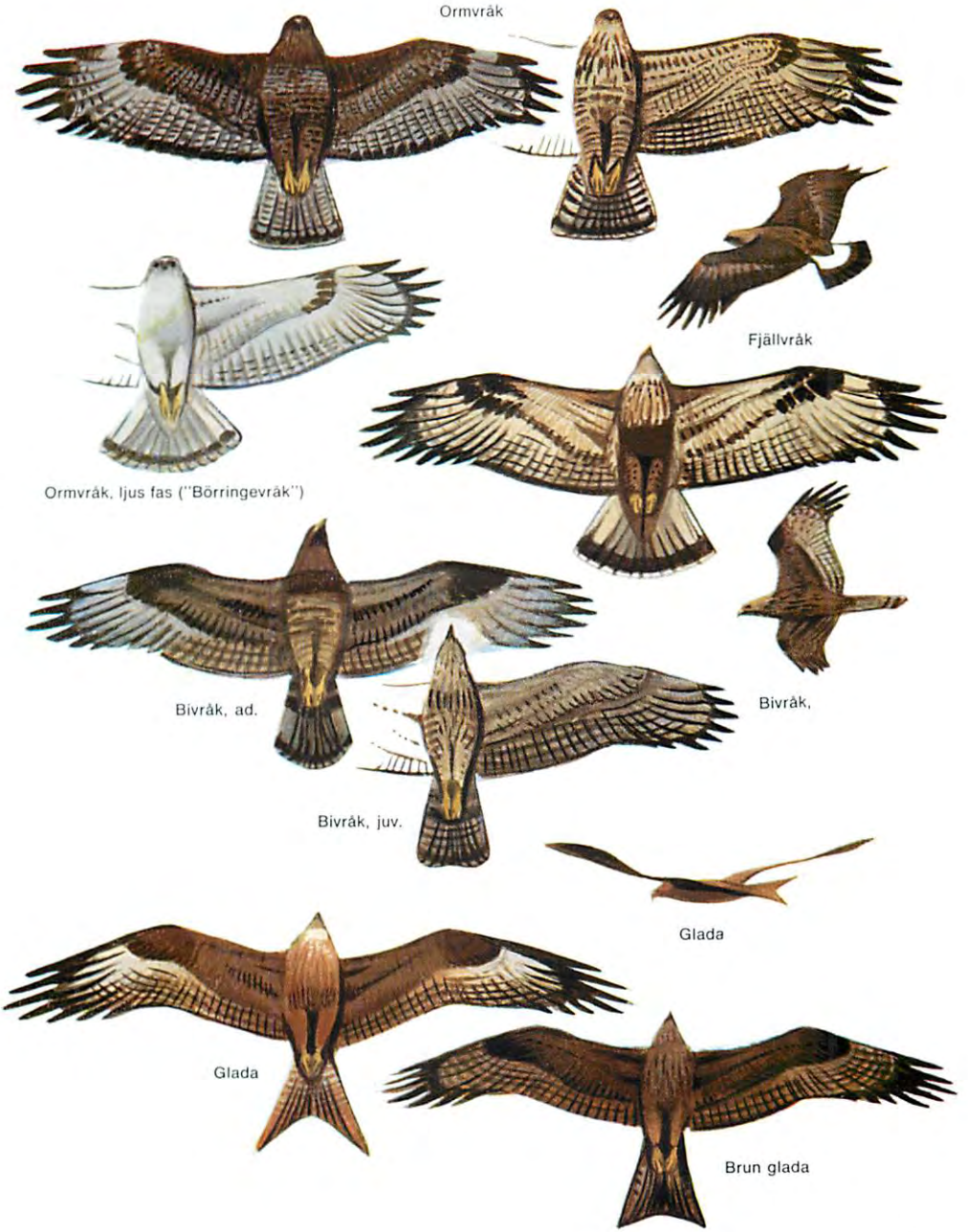

ad. = gammal
juv. = ungfågel

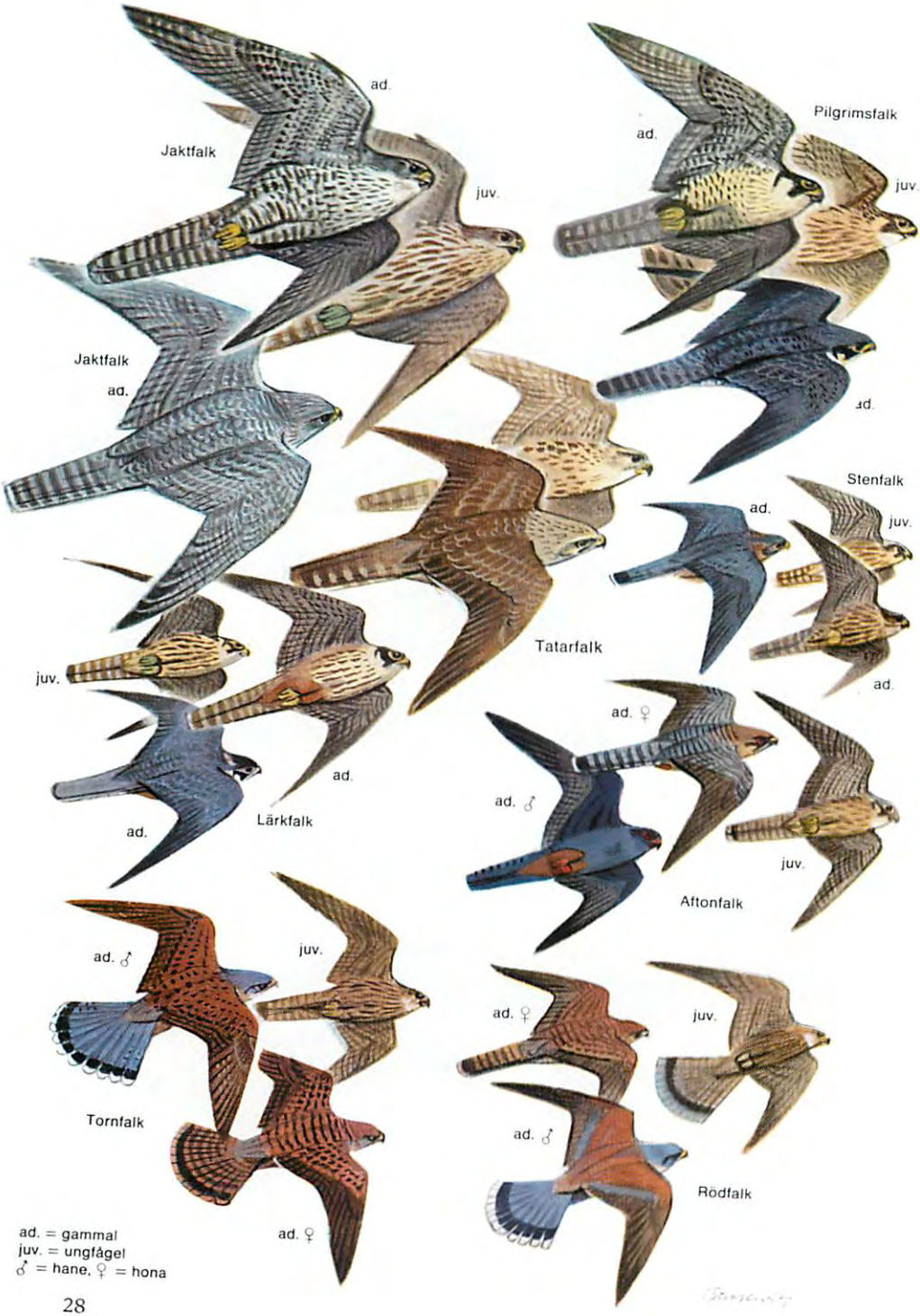

ad. = gammal
juv. = ungfågel
♂ = hane, ♀ = hona

ad. = gammal
juv. = ungfågel
♂ = hane, ♀ = hona

Kustsnäppa
H
Mosnäppa
Småsn
H
Kärrsnäppa
Spovsnäppa
Ljungpipare
Större
strandpipare
Kustpipare
H
H
Ljungpipa
Skärsnäppa
Smalnäbbad simsnäppa

Sandlöpare
Brushane
H
H
Myrspov
H
Svartsnäppa
Skogsnäppa
Grönbena
Rödbena
Gluttsnäppa

(H = höstdräkt)

knölsvanarna inte är på flyttning vid den här tiden. Översomrande, icke häckande knölsvanar finns i stort antal i trakten — jag kan ge många högsommardata på 2.000 fåglar eller mera. Ett högst fängslande biologiskt problem, och en skönhetssyn att minnas och vara tacksam över.

Juli är också begynnande sträcktid för *tärnor* och *måsar*. Tärnorna är ganska överskådliga till sina vanor. De kommer utefter sydkusten med kurs västerut. Ibland följer de stranden rätt troget, ibland "sneddar" de över Nabben, men ofta går de ett bra stycke ut, vilket medför att många måste bokföras som *"fisk- eller silvertärna"*. De två nämnda arterna dominerar, men deras inbördes talrikhet är oklar, något som blir oundvikligt, när absolut klar bestämning endast kan göras på en liten minoritet. Alla andra tärnor är lättbestämda men — om man bortser från de i trakten boende *kentska tärnorna* — ganska sparsamma; *skräntärna* och *svarttärna* är sällsynta om ock årliga gäster. Tärnornas flyttning fortsätter i augusti och når sitt slut i september. Alla europeiska arter är långflyttare med vinterkvarter i tropikerna. Silvertärnan reser ända till Sydpolarhavet.

Måsarna är ett mycket kinkigare kapitel, inte av bestämningsskäl utan på grund av sina vanor. Falsterbo passeras av mycket mås; vissa sensommardagar ser man mycket stora förband av *skratt- och fiskmås* resa västerut. Men det är svårt att få grepp om antalet. Förutom flockar på låg höjd, både över havet och över land, förekommer nämligen högsträck i betydande omfattning, och sådant sträck blir naturligtvis lätt förbisett. Därtill kommer att traktens måsar företar lokala förflyttningar, som inte alltid kan separeras från egentligt sträck. Och inte blir saken enklare genom att flera arter är "stannfåglar", åtminstone partiellt. Ägnar man måsarna särskild uppmärksamhet, finner man ideligen, att de rör sig åt snart sagt alla möjliga håll. Några gånger har jag sett mängder av *trut* och *fiskmås* röra sig mot västsydväst i januari vid mycket kall väderlek; säkerligen var det vad tyska ornitologer kallar "Winterflucht", men tyvärr är det inte ofta man känner sig så övertygad om beteendet, när man ser måsar förflytta sig runt Falsterbo.

Ingen flyttande tätting når under juli månad tillnärmelsevis upp till samma antal som staren. Men flera andra småfåglar börjar röra på sig, i ringa skala och av oklara orsaker. Jag har sett så oväntade arter som *kornsparv* och *blåmes* visa tydlig sträckoro i juli, och spridda *hämplingar* och *ladusvalor* kommer regelbundet ned till Nabben, vänder ibland men ses också ge sig ut över det solglittrande havet.

Förutom staren kan även en annan mindre art dock ställa till med verkliga massuppträdanden mitt i högsommaren. Det är *tornsvalan*. Orsakerna till dess sommarsträck tycks vara flera. Med sin höga specialisering på fångst av luftburna insekter är arten mycket känslig för väderleken, eftersom insektslivet blir föga aktivt i kallt och regnigt väder. Inträffar en sådan period, kan tornsvalorna ge sig ut på långa resor, i viss relation till lågtrycken, och de kan på så vis öka sina möjligheter att finna föda. Sådana resor kan företagas mitt under häckningstiden, eftersom ungarna i boet är mycket mera motståndskraftiga mot svält än tättingungar. Vidare torde det finnas ett stort "flytande" bestånd av tornsvalor, dvs. individer som inte häckar men likväl vistas i våra trakter — och inte i tropikerna — när vi har sommar. En mycket omdebatterad fråga är emellertid denna: kan sådana här rörelser, företagna av fåglar som befinner sig mitt i en häckningscykel, kallas "flyttning"? Själv vill jag inte använda ordet "flyttning" om sådana rörelser som *passiv* drift, men i övrigt torde det vara välbetänkt att inte fatta begreppet flyttning för snävt utan med Williams definiera det ungefär så här: *om ett djurbestånd, eller en del av ett djurbestånd, rör sig i viss riktning, och om både rörelsen och riktningen är under djurens kontroll, då är det fråga om flyttning.* Om den definitionen godtages, är tornsvalornas vidlyftiga sommarrörelser uppenbara fall av flyttning.

Augusti

Fram till mitten av augusti har sträcket ännu "sommarprägel". *Vadarna* fortsätter för fullt. Det kan vara ytterst givande att besöka Flommen eller de stora flata sandytorna norr om Skanörs hamn (Revlarna), särskilt tidigt på morgnarna innan badliv

Rastande starar
Foto: Arne Schmitz/N

Ryttlande tornfalk. Foto: Jan Grahn/N

Kentsk tärna med fångst

Enkelbeckasiner och andra vadare rastar i skydd av den frodiga vegetationen runt Flommen och Ålasjön

och golfspel kommit igång. Att se 15—18 arter vadare på en sådan rundvandring är inte ovanligt. På öppna sandytor eller i mycket grunt vatten vistas *strandskata, större strandpipare, kustpipare, roskarl, storspov, myrspov, rödbena, gluttsnäppa, drillsnäppa, småsnäppa, kärrsnäppa, spovsnäppa* och *kustsnäppa*. På gräsängar eller betesmarker ses *vipa* och *ljungpipare*, ibland också *brushanar* och *spovar*, och i skydd av tätare vegetation trivs *skogssnäppa, grönbena* och *enkelbeckasin* och dessutom *mosnäppa*; den sistnämnda är dock mest sydostflyttare och ses inte i stort antal i Falsterbo. *Skärfläckor* — utan tvivel traktens häckfåglar — är också kvar i augusti månad. Därtill kommer diverse sparsamma eller sällsynta arter, som man inte kan utlova men som dock ses årligen, t.ex. *mindre strandpipare, småspov, rödspov, myrsnäppa* och *smalnäbbad simsnäppa*.

I augusti ökar antalet *simänder* ytterligare, och några arter *dykänder* sträcker troget, särskilt ejder. Dess flyttning är märklig: ankomsten på våren är koncentrerad till ett par veckor, men bortflyttningen pågår ett halvår, från juni till december och omfattar både "ruggningsflyttning" och mera "normal" höstflyttning.

Sträckande vadare: Kärrsnäppor och spovsnäppor . . .

. . . och strandskator

Tidigt denna månad börjar *svalorna* sträcka. Vanligast är *ladusvalan*, minst talrik är *hussvalan*, men undantagsvis har även den sistnämnda uppvisat verkliga massuppträdanden. Svalorna är kända som utpräglade dagsträckare. Få dagar mellan 1 augusti och 30 september är helt tomma på svalor, och dagssiffror på 500 till 1.000 ex. är rätt vanliga i augusti. Likväl är svalornas sträck ganska svåröverskådligt, och räknandet av svalor är svårt — ja, endast med tvekan jämförbart med räknandet av andra sträckare. Detta kommer sig därav att svalorna jagar insekter i flykten även på riktig sträckflykt. Och eftersom antalet flygande insekter är störst i varmt väder, särskilt om det därtill råder stiltje eller mycket svag vind sträcker också svalorna bäst sådana dagar. De bildar glesa förband, och varje individ behåller sin självständighet, gör gärna sina egna små turer över gräset och tångbankarna för att snappa upp myggor och tångflugor. Vare sig de går högt eller lågt, reagerar de relativt svagt inför själva kustlinjen. De korsar den helt enkelt där de råkar på den och fortsätter ut över havet. Säsongsiffrorna för svalor av alla arter varierar kraftigt; orsaken är ofta att *en* dag eller ett par tre dagar i svit ett visst år uppvisat extremt gott sträck. Hösten 1944 exempelvis fick jag en totalsiffra på ungefär 62.000 passerande ladusvalor; av dem kom 43.000 dagarna 12—15 september, när det rådde utpräglat högtrycksväder med intensiv sol, värme och delvis vindstilla.

Tiden omkring 16—20 augusti är en utpräglad brytningstid. Två småfågelarter, som börjat sträcka i ringa antal något tidigare, svingar sig plötsligt högt upp på listan och dominerar starkt inom småfågelsträcket de följande veckorna. Dessa arter är *trädpiplärka* och *gulärla*. Båda är långflyttare med vinterkvarter i tropikerna. Deras sträcktid, åtminstone i Falsterbo och på motsvarande latituder i Europa, sammanfaller mycket väl, och punktligheten är god; första toppdagarna vid angiven tid i augusti, och redan 15 september blir de sparsamma. Även dygnsrytmen tycks vara ungefär densamma. Som andra dagsträckande småfåglar har de sitt bästa sträck mellan kl. 5 och 9 på morgnarna. Trädpiplärkan är dessutom partiellt nattflyttare; i vad mån detta gäller gulärlan är mera osäkert. Naturligtvis är deras antal mycket måttligt i jämförelse med bofink och stare. Goda morgnar brukar bjuda på 20—35 gulärlor per minut de bästa timmarna, vilket gör en dagssiffra på 3.000—4.000. Trädpiplärkorna går gärna högre och glesare och är svårare att räkna; 3.000 är en god siffra, som brukar uppnås eller överträffas kanske 4—5 morgnar på en höst. När dessa båda arter sträcker bra, får man för första gången på säsongen uppleva vad vi brukar kalla "*småfågelström*". Det innebär att en oavbruten och mer eller mindre jämn ström av småfågel passerar över observatören, och strömmen är väl avgränsad i sidled. Detsamma gäller senare på hösten även för bofink och andra småfåglar. Om sträcket gått på bred front och med ungefär samma täthet på ömse sidor om observatören, skulle *räkning* av de passerande fåglarna varit omöjlig och meningslös, såvida man inte samtidigt anger över vilken "frontbredd" räkningen gäller.

Tendensen att bilda en mer eller mindre väl koncentrerad ström är tydlig hos de flesta dagsträckande småfåglar, såsom finkar, ärlor, piplärkor, lärkor etc. — jag har redan nämnt att svalorna är ett undantag. Funnes inte denna tendens, skulle det vara mycket svårare att få siffror över antalet sträckare, siffror som är åtminstone någorlunda jämförbara från dag till dag.

Augusti är spännande som flyttningsmånad ur ännu en synpunkt: då börjar rovfågelsträcket! I helt liten skala sätter det igång redan i månadens början med enstaka *tornfalkar*, och en och annan *fiskgjuse* brukar också lämna landet så tidigt. Omkring andra augustiveckan kommer *sparvhökarna* igång; deras dagssiffror är föralldel måttliga i början, sällan mer än 20—30 om dagen. Sparvhökarna kan flytta på mycket växlande höjd, och de kan flyga "aktivt" likaväl som de kan utnyttja termikvindar. De tidiga augustisträckarna kommer ofta på morgnarna och på låg höjd, så att man får dem på hyggligt håll. Då syns det, att alla är ungfåglar; de äldre, med renare färger och översidan mera blågrå än gråbrun, kommer först längre fram på hösten.

Omkring 20 augusti händer något viktigt: *bivråkarna* kommer igång på allvar. Då är deras fortplantningscykel avslutad och årets ungar så avancerade att de klarar

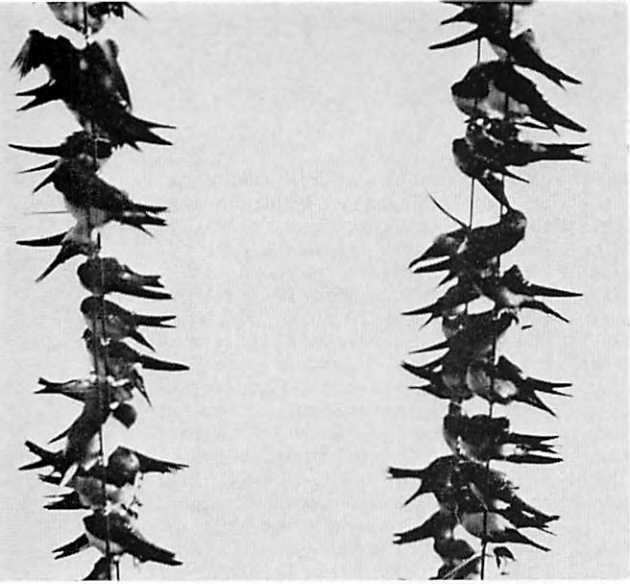

Tidigt i augusti börjar svalorna sträcka — ovan t.v. hussvalor, t.h. ladusvala — och omkring 20 augusti börjar bivråksträcket komma igång på allvar (nedan)

I augusti—september har man chans att få se örnar vid Falsterbo, sådana som kan sammanfattas under beteckningen "svårbestämda arter av släktet Aquila". De flesta är skrikörnar (t.h. större skrikörn) men fältbestämningen av dessa arter är ett ytterst känsligt kapitel!

sig själva, och då men inte heller förr gör sig deras sträckdrift gällande. Råder det högtrycksväder vid den tiden, med solsken, god termik och måttlig vind helst mellan SV och NV, kan man ganska säkert vänta sig säsongens första stora vråkdag. Bivråkarna kommer ofta enstaka eller i glesa förband men mycket gärna också i "flottiljer" på kanske 10 till 50 fåglar. Blir sträcket jättefint, kan naturligtvis dessa flockar smälta samman till en mer eller mindre oavbruten ström. De första toppdagarna för säsongen ligger antalet passerande bivråkar dock ofta i storleksordningen 400—800 exemplar, alltså inte lika högt som senare men likväl oerhört mycket högre än rovfågelsiffrorna tidigare på hösten.

Samtidigt med att bivråkarna når höga individantal, blir också artsammansättningen av rovfågelsträcket brokigare. Både *brun* och *blå kärrhök* visar sig, enstaka *lärkfalkar* kommer på sländfångst innan de fortsätter mot tropiska Afrika. I gamla tider visade sig också *glada* och *pilgrimsfalk* som regelbundna sträckgäster, ungefär samtidigt med bivråkens första massuppträdande. Numera har dock gladan ändrat flyttningsvanor, och pilgrimsfalken har blivit en stor sällsynthet. Däremot har chanserna för *örnar* så här tidigt på hösten *inte* minskat med åren, snarare tvärtom. Det gäller inte havsörn och kungsörn; de är inte att påräkna förrän långt senare. Nej, det gäller sådana örnar som kan sammanfattas under beteckningen "svårbestämda arter av släktet *Aquila*". De flesta är *skrikörnar*, men fältbestämning av snart sagt alla europeiska *Aquila*-arter utom kungsörn är ett ytterligt känsligt kapitel. Och tro för all del inte att de är vanliga! De är alltid sällsynta, men antalet observerade exemplar är större nu än på 1940-talet.

Bivråken är en ren tropikflyttare med ett ganska noggrant fixerat tidsschema. Dess höstflyttning brukar vara koncentrerad till ungefär 25 dagar, vilket innebär att huvudmassan har passerat omkring 15—18 september. Enstaka eftersläntrare kan ses långt senare. En gång på de senaste 30 åren — det var 1955 — har dock bivråksträcket varit avsevärt försenat, med höga dagssiffror ännu omkring 1 oktober.

September

Just vid månadsskiftet augusti—september startar flyttningen av den art som framför alla andra gjort Falsterbo känt och berömt — *ormvråken*. För många är det tydligen oväntat att se ormvråk flytta så tidigt. Bivråksträcket har ännu inte nått sin höjdpunkt. Och vädret är ännu i högsta grad sommarlikt, ja Falsterbo bjuder vid denna tid ofta på härliga, varma dagar med djupblå himmel, drivande stackmoln och solglittrande hav. Och kretsande ormvråkar! *Sat sapienti*, sade de gamla romarna — det betyder: "nog för den vise". Ja, sannerligen, här har den naturintresserade människan allt vad hon kan begära, inte bara av skönhetssyner utan också av problem! De två första veckorna av september sträcker både ormvråk och bivråk i stort antal. Det ger utomordentliga möjligheter att träna sig i fältbestämning, och den träningen får man aldrig för mycket av, allra minst när det gäller att skilja ormvråk och bivråk . . . Men det ger också fina tillfällen att jämföra arternas beteende. Mycket vore att säga därom, men det viktigaste kan sammanfattas sålunda: båda arterna sträcker helst vid soligt väder med god termik, som ger fåglarna tillfälle att vinna höjd utan nämnvärt eget energiuppbåd. Sedan de stigit högt upp, hjälpta av den uppåtgående varmluften, slutar de kretsa och glider då bort i flyttningsriktningen, dvs. ungefär mot VSV. Men de båda vråkarna är *inte lika* beroende av denna väderleksituation. Bivråken är långflyttare och måste på grund av sina matvanor lämna landet, innan insektslivet blir för fattigt; även resans längd är i och för sig ett skäl till att komma i väg i tid. Ormvråken är kortflyttare, ja egentligen bara partiell flyttare, eftersom arten regelbundet övervintrar i Skåne, låt vara att antalet bortflyttande är mångdubbelt större än antalet övervintrare. De som lämnar landet stannar till allra största delen i Västeuropa, inom en radie på cirka 1.000 kilometer från Falsterbo räknat. Och ormvråken är vintertid ställd på en huvudsaklig diet av smågnagare, alltså "varmblodiga" djur, aktiva även i kyla. I samband härmed står skillnaden i sträckbeteende, lätta att konstatera om man fört noggrann dagbok över både sträck och väderlek: Bivråkarna är *mindre kräsna* beträffande vädret — de *skall* iväg, helst naturligtvis på ett sätt som sparar krafterna, men blir det nödvändigt, t.ex. vid en längre följd av dagar med dåligt väder, så bryter de upp i alla fall och arbetar sig ut över havet. Ormvråkarna är *mera kräsna* på vädret; deras flyttningsdrift är förvisso inte att ta fel på, men de kan vänta tills vädret blir *mycket* gynnsamt för dem. Antalet sträckande ormvråkar i Falsterbo ligger vanligen mellan 10.000 och 30.000 per höst. Men de som reser ut i dåligt väder med regn, låga moln och dålig eller obefintlig termik, de är lätt räknade. Den förkrossande majoriteten sträcker i grant höstväder, vid högtrycksläge, och de allra flesta passerar mellan kl. 9—15.30. Alla sträckdagar med mer än 1.000 ormvråkar har infallit mellan 29 augusti och 22 oktober — för de verkliga jättesträcken på minst 4.000 fåglar är tidigaste datum den 10 september och det senaste den 14 oktober. Men eftersom ormvråken är så beroende av fint väder för sin flyttning, är det ju självklart att sträcket koncentreras mycket starkt till ett begränsat antal dagar.

Rovfågelsträckets beroende av vindriktningen är mycket tydlig. De sträckande fåglarna "faller" för vinden. Nordvästlig vind förskjuter sträcket mot söder, och följden blir att strömmen av vråkar passerar parallellt med kusten söder om Nabben. Sydostlig vind förskjuter sträcket norrut — det kommer ofta att korsa Öresund så långt i norr att det inte kan observeras från Falsterbo (se vidare bildtexterna på s. 41—44!).

Denna redogörelse för vråkarnas väderleksberoende har gjorts så utförlig av två skäl. Dels är *förloppet* väl analyserat och *orsakerna* till både likheter och olikheter i två segelflygande rovfåglars sträckbeteende relativt väl kända. Dels får vi fram en slutsats av intresse för varje fältornitolog och varje annan intresserad, som kommer till Falsterbo för att se på vråksträcket. Och den slutsatsen lyder så här: tro inte att *varje* dag är en toppdag i Falsterbo! I medeltal är endast en dag på fem en bra rovfågeldag och endast en dag på ungefär sju, alltså en dag per vecka, en verklig toppdag. Och detta gäller naturligtvis den aktuella perioden, när vråkarna verkligen sträcker och *kan* nå toppsiffror.

Vråkar och andra "termikflygare" kommer ungefär från öster, stiger i kretsar på varmluften över Ljungen och fortsätter ut över havet, vanligen med kurs omkring västsydväst. Många exemplar kretsar gärna i sällskap. Goda dagar kan flera flockar med inalles åtskilliga hundra exemplar "skruva sig upp" samtidigt. En och samma individ kretsar ofta i flera omgångar.

Ett kort besök i Falsterbo garanterar alltså på intet sätt något rekordutbyte, inte ens om tidpunkten på säsongen är alldeles rätt vald. Småfågel, duvor och kråkfågel är inte lika exklusiva i sina vanor; mångårig erfarenhet visar att i medeltal ungefär var tredje dag är god sträckdag men att de verkliga topparna är få. Sambandet mellan sträck och väderlek är däremot inte på långt när lika välkänt för dessa grupper, och möjligheten att förutsäga sträckets karaktär och styrka är därför mindre än ifråga om rovfågel.

Sträcket av *sparvhök* pågår hela september. Dagar med mulet väder brukar det vara ganska svagt och koncentrerat till morgontimmarna, och de flesta hökar kommer glidande förbi på låg höjd. Soliga dagar med god termik sträcker sparvhökarna en stor del av dagen, tar gärna höjd och kretsar bland vråkarna. Sparvhökssiffrorna har sjunkit starkt de senaste decennierna. Under 1940-talet var dagssiffror på 40—50 ex. att anse som små, och fina dagar nåddes siffror på 300—500 eller i undantagsfall mera. Under de senaste tio åren har dagssiffrorna ofta stannat på 15—20 ex., och alla dagar med över 100 måste anses som mycket goda.

Jämfört med bivråk, ormvråk och sparvhök är alla andra rovfåglar fåtaliga i Falsterbo. Men många arter är regelbundna, exempelvis *tornfalk, brun* och *blå kärrhök, glada* och *stenfalk*. Stenfalken har minskat under åren — för *lärkfalken* gäller snarare motsatsen. När jag kontinuerligt bevakade sträcket åren 1942—1945 observerades endast några få ex. per höst; lägsta siffran var 3, högsta var 12. Numera ses 10—25 ex. årligen.

Pilgrimsfalken, förr regelbunden och med totalsiffror per höst på 70—110 exemplar, är nu nära nog helt borta. Sällan ses i våra dagar mer än 5 ex. per säsong. Länge höll den sig hjälpligt uppe trots förföljelse, men nu är den nedkämpad av giftspridare, skyttar och äggplundrare, naturligtvis även genom biotopförstöring, fritidsbebyggelse i närheten av gamla häckplatser etc. Det skall bli mycket intressant att se om arten kan repa sig. Kanske är antalet nu så lågt att räddningsaktioner kommer för sent. Försvinner pilgrimsfalken, då blir livet oändligt mycket fattigare för alla dem som söker sig ut till naturen för att tillfredsställa sin skönhetslängtan.

Mitten på september

är en brytningstid för sträcket. De flesta vadare har dragit förbi; kvar i stort antal är bara *kärrsnäppa, vipa, ljungpipare* och kanske någon till. Bland storsnäpporna brukar *glutten* försvinna sist, och sena observationer av *storspov* och *strandskata* får man varje år. Tärnorna är också borta; den enda art som ses regelbundet hela september är *kentska tärnan*. De långflyttande småfåglarna — av dagflyttare alltså närmast *gulärla* och *trädpiplärka* — sjung-

Vid NV-vind utsätts fåglarna för avdrift mot SO — dock verkar Skånes sydkust som en effektiv ledlinje, och sträcket kommer därför att förtätas utefter sydkusten eller något utanför densamma, eftersom termikluften stiger utåt havet.

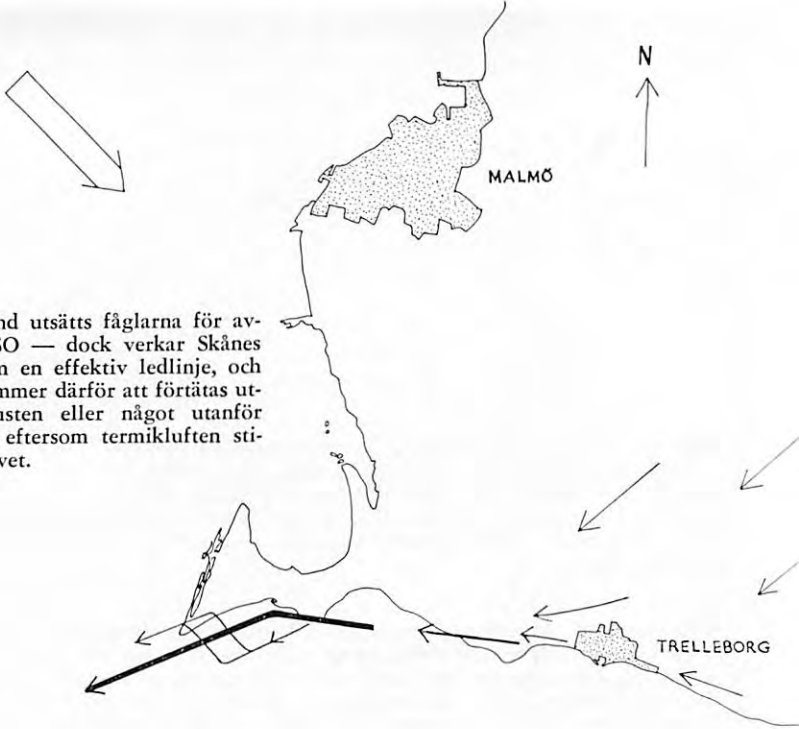

Vid SV-vind sker ingen motsvarande avdrift över inlandet, men kusterna har kvar sin ledande verkan och sträcket koncentreras väl till SV-hörnet — det brukar hålla sig över land så länge som möjligt.

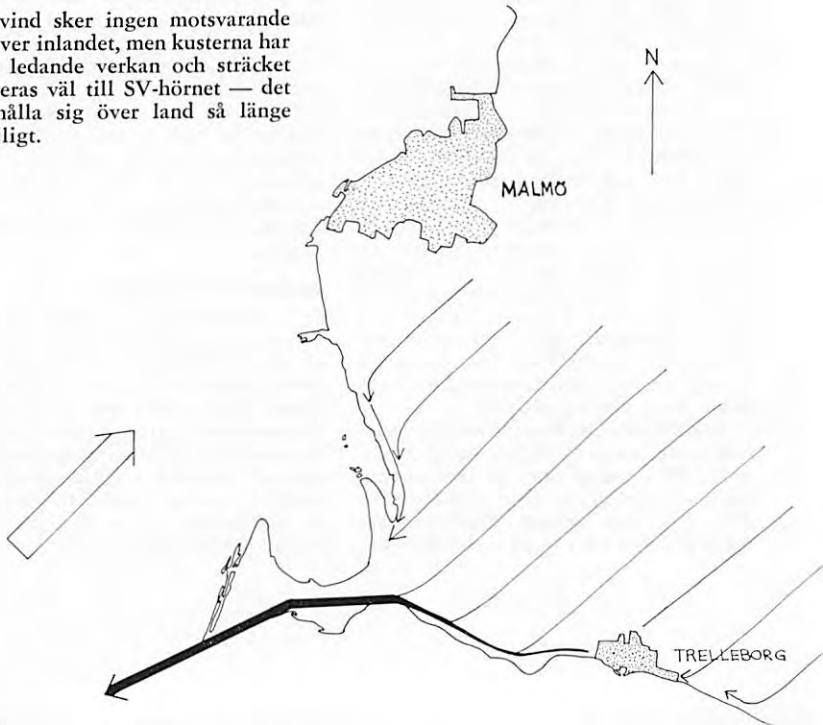

Vid S vind sker en avdrift mot N — sträcket förtätas inte längs sydkusten, och det lämnar gärna land norr om Falsterbo, t.ex. vid Skanör eller ännu längre norrut.

För dessa tre bilder (föreg. sida och t.h.) gäller: vindriktning angiven med tjock vit pil. Vindens effekt är mycket stark ifråga om vråkar och andra kretsare. Även övriga grupper påverkas; detta förlopp är dock ännu inte närmare analyserat.

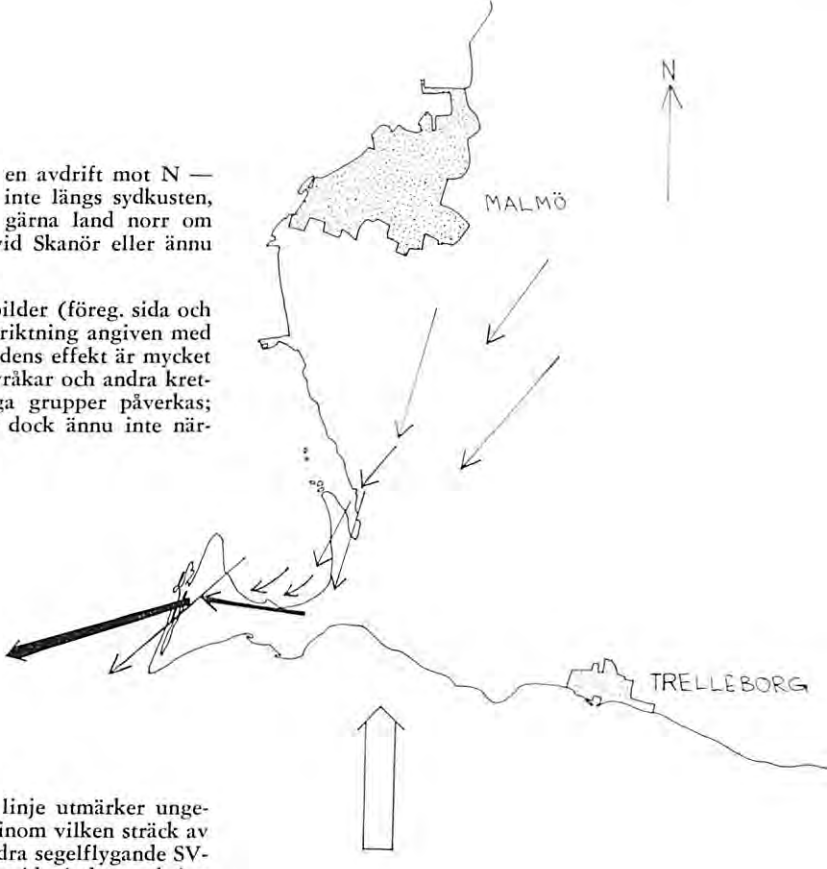

Nedan:
Heldragen tjock linje utmärker ungefärligen den zon inom vilken sträck av vråk och vissa andra segelflygande SV-flyttare blir bäst vid vindar omkring väst (SV—NV). Streckad linje anger i stort det område över vilket dessa fåglar kommer att flytta vid vindar omkring sydost. I sistnämnda fall kommer sträcket inte att koncentreras till Falsterbo. Den danske forskaren Vagn Holstein, som arbetade vid Jaegerspris (se kartan), fann att rovfågelsträcket där var bäst vid sydostvindar.

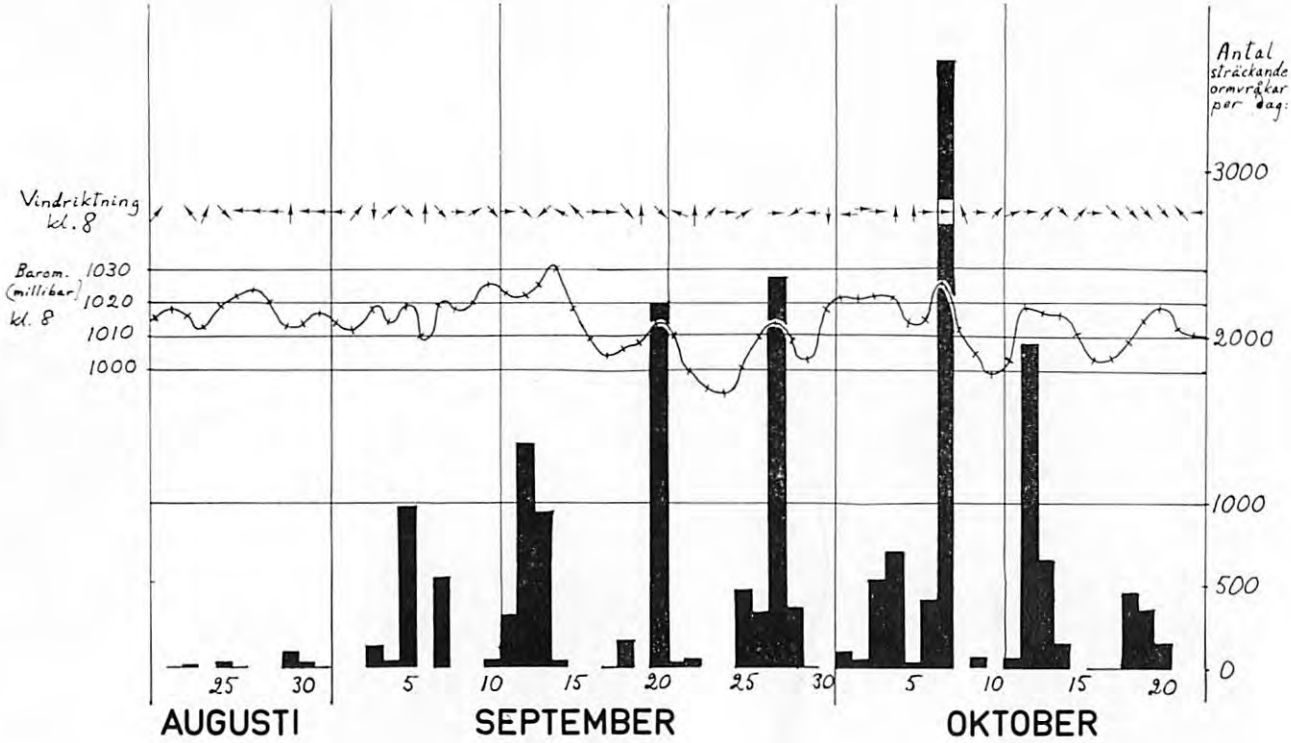

Histogram över ormvråksträcket vid Falsterbo 21 aug.—22 okt. 1942. Antalet sträckare per dag avläses t.h., vindriktning och barometerstånd kl. 08 t.v. Observera sambandet mellan å ena sidan gott sträck och å den andra dels högt eller stigande lufttryck, dels vindar från västkvadranten. Horisontallinjen är avbruten de dagar då ingen enda ormvråk sträckt.

Småfågelsträcket fyra goda dagar hösten 1943. Tiden från kl. 06—14 är avsatt på horisontalaxeln, antalet sträckande småfågel per minut på vertikalaxeln. Bofinkens andel i sträcket var ca 85—95 %. Antalet bofinkar 27 sept. 48.000, 30 sept. 31.000, 3 okt. 66.000 och 7 okt. 145.000. Därnäst trädlärka, bergfink, hämpling och grönsiska med dagssiffror/art och dag på ca 1.000—7.000.

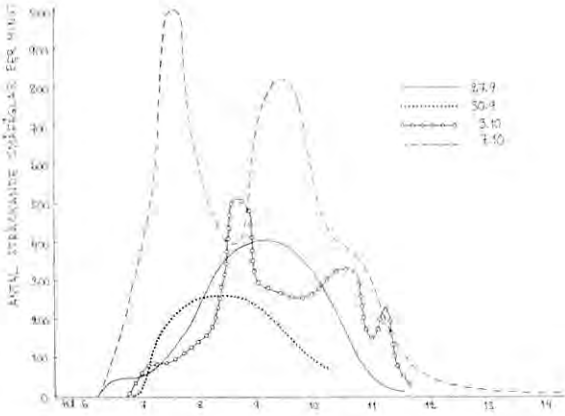

er på sista versen. Nattflyttarna, såsom *sångare* och *flugsnappare*, avtar också, låt vara att *gransångare* och *svarthätta* och några till är regelbundna långt fram på hösten. *Svalorna* har nått maximum. *Bivråkarna* är sällan talrika efter 15—20 september. Ett par undantag har förekommit, om dem och deras orsaker har Staffan Ulfstrand berättat (se s. 57, nr. 11).

Kanske kan man kortast säga, att sträcket av sommarfåglar går mot sitt slut vid septembers mitt. Men istället ökar andra arter och nya tillkommer. *Duvflockarna* blir stora och många. Ett höstligt storsträck av duvor i Falsterbo är något av det grannaste man kan se. Sträckets styrka brukar öka snabbt just omkring 20—30 september. Flockar på 25—100 kommer ideligen, ofta är flera synliga samtidigt, och allsköns underliga rundflygningar förekommer, när flockarna skyggar inför det framförliggande havet: de vänder, ansluter till nästa flock, splittras upp på nytt, stegrar sig brant, tar sig samman och ger sig slutligen iväg mot sydväst. Duvflockar på 500—1.500 individer är helt regelbundna. När de nalkas österifrån, ter de sig på långt håll som små dimfläckar. Men högt går de, och därför är de lätta att förbise. I gott ljus blir flockarna egendomligt "flimrande" tack vare solljuset som reflekteras från många hundra snabbt slående, ljusgrå vingpar. Dagssummor på 5.000—10.000 duvor förekommer flera gånger årligen.

Ringduvan dominerar stort i antal och visar ingen nedåtgående tendens. *Skogsduvan* har avtagit men räknas dock i tusenden varje höst, och själv är jag snarast förvånad över att siffrorna ännu är så pass goda. Blandflockar av ring- och skogsduva är mycket vanliga, dock är ringduvans dominans i regel mycket stark. Men de båda arterna visar en skillnad i beteendet: skogsduvan sträcker gärna längre fram på eftermiddagen. Och då, omkring kl. 15—16, ser man ofta rena skogsduveflockar på 50—100 ex. Som häckfågel i Sverige är skogsduvan ju numera långtifrån allmän, och man undrar varifrån de över Falsterbo sträckande exemplaren härstammar.

Omkring mitten av september börjar *bofinken* komma i rörelse. Det är den dominerande småfågeln bland Falsterbos dagsträckare. Mycket snabbt når dess sträck höga dagssiffror. Skall ett bofinksträck i Falsterbo kallas starkt, måste dagssumman ligga på omkring 30.000 eller mera, och "jättesträck" blir det bara om antalet är högre än 100.000 ex. Minst ett par, tre sådana dagar brukar man uppleva varje säsong. De absoluta toppsiffrorna ligger mycket högre. Liksom så många andra dagsträckande småfåglar visar bofinken en tydlig aktivitetstopp på morgonen. Sträcket börjar i grådagern, blir snabbt starkt, når ofta maximum omkring kl. 8 eller 9 och avtar sedan, så att det framåt 11-tiden är mycket svagt. Att ange en bestämd tidpunkt för avslutandet är knappast möjligt; flockarna blir små och glesa och flyger ofta runt eller vänder, så att en ensam ob-

Ett höstligt storsträck av duvor över Falsterbo är något av det grannaste man kan se! Dagssummor på 5.000—10.000 duvor förekommer flera gånger årligen. Ovan: Ringduvor. Nedan: Sträckande bergfinkar

servatör, även om han är van vid förloppet, inte kan avgöra huruvida en viss liten flock sträcker eller stannar kvar. Somliga dagar pågår sträcket längre, maximum nås kanske kl. 9 eller 10, men avtagandet sker långsamt och ibland ojämnt, och gott sträck kan pågå till kl. 14 eller 15 eller i undantagsfall ännu längre. Orsakerna till dessa olikheter i dagsrytm är föga kända.

Bofinkarna nalkas, liksom de flesta andra sträckare i Falsterbo, österifrån över halvön. En rätt klar koncentration över det trädbevuxna stråket norr om stora landsvägen kan ofta ses. Inne över Falsterbos villaområden ansamlas flockarna alltmera mot sydväst, och sista biten över land, dvs. sträckan från Kolabacken ut till fyren, är sträcket ofta koncentrerat till ett mycket prydligt och smalt band med flygriktning ungefär VSV. Från fyren går somliga flockar rakt ut över havet, oftast under stigning; andra viker något mot söder och lämnar land närmare Nabben. Den goda koncentrationen av sträcket just före fyren betyder bl.a. att sträcket är lätt att räkna med ringa felprocent.

Naturligtvis kan sträcket bli svåröverskådligt. Enstaka flockar kan vända och därigenom förmå även följande flockar att vända eller svänga, så att räkningen blir svår. Ibland kan en sparvhök eller stenfalk göra ett anfall och ställa till stor oreda. Enstaka flockar kan ta avvikande kurs, men detta är inte så vanligt som många tror. Sker sträcket i motvind, är höjden ringa eller måttlig och hela förloppet möjligt att följa. Men naturligtvis skall man inte tro att allt sträck från hela sydvästra Skåne går ut just vid Falsterbo fyr. Vandrar man norrut från fyren, skall man finna att en hel del fink lämnar landet mellan Skanör och Falsterbo. Somliga av dessa flockar kan ses från fyren, om man har uppmärksamheten riktad på saken; andra "går ut" långt uppe vid Skanörs hamn och blir därför osynliga från Falsterbo även i kikare.

Bland bofinkarna sträcker många andra småfåglar, särskilt gärna *bergfink*, *hämpling*, enstaka *sånglärkor* m.fl. I gamla dagar visade *trädlärkan* och bofinken mycket stora likheter både ifråga om sträcksäsong och dagsrytm. Antalet trädlärkor kunde vara upp till 5—8 % av antalet bofinkar. En bra dag i sista septemberveckan kunde mycket väl uppvisa 75.000 bofinkar och 5.000 trädlärkor... På 1950-talet minskade trädlärkan katastrofalt, och numera är dagssiffror på 50 exemplar sällsynta! Det är lätt att spekulera över orsakerna, men säkra bevis är det klent med.

Om hösten bjuder på invasionsarter sträcker dessa gärna tillsammans med bofinkar. Så gör t.ex. *grönsiska*, *korsnäbb* och även *mesar*. Det innebär inte att de bildar blandade flockar, inbördes eller med bofink — tvärtom bibehåller de sin individualitet mycket väl. En grönsiskflock känner man igen på långt håll i bofinkströmmen. Siskorna håller nämligen tätare samman, rör sig framåt i snabb och mycket mera "nervös" bågflykt, och varje enskild siskas flygbana går i mycket kortare och hastigare bågar än bofinkarnas. Men en god sträckdag för bofink är oftast god även för andra dagsträckande finkar, och dygnsrytmen (med ett maximum på morgonen eller den tidiga förmiddagen) är också ungefär lika.

Starens sträck är egendomligt. Det tidiga bortflyttandet av stora mängder ungfågel och ett begränsat antal gamla har redan varit på tal. Det sträcket ebbar ut redan före 1 augusti. Sedan går många veckor då stararna visar sig i måttligt antal. Men framåt september ökar aktiviteten igen. Flockarna blir större, och mot månadens slut är dagssiffror på 1.000—4.000 ex. ganska vanliga. Stararna sträcker mest på morgnarna och förmiddagarna — i sällsynta fall har sträck förekommit sent på kvällarna. Stararna bildar alltid egna flockar, mycket välavgränsade, även om de råkar hamna mitt i en bofinkström. Ser man starar spridda bland andra smärre fåglar, är orsaken att en starflock reagerat häftigt inför det framförliggande vattnet eller på grund av skrämsel i form av skott el. dyl. Då "sprängs" flocken, fåglarna far hit och dit, en del vänder tillbaka mot öster, och ofta fäller de på gräset på golfbanan. Men hur stararna än bär sig åt, så har de sin egen stil, och blandflockar av t.ex. fink och stare ses nästan aldrig.

Oktober

I första hälften av oktober infaller det starkaste höststräcket i Falsterbo. Maximisiffrorna för bofink och många andra dag-

flyttande finkar och småfåglar, liksom också för duvor m.fl. brukar ligga mellan den 1 och 15 oktober. Vad som ovan sagts om finkars och duvors flyttning gäller alltså, ytterligare förstärkt, för oktobers första hälft. Jättesträck av ormvråk kan förekomma fram till omkring 15 oktober.

Simänderna fortsätter, med *bläsanden* som allmännaste art eller kanske rättare sagt: bläsanden märks mest — den torde nämligen vara mera inställd på dagsträck än släktingarna gräsand, stjärtand etc. Dykänderna domineras av *ejdern*, som har en förvånande lång sträcktid med flera maxima. Dagssummor på 1.000—5.000 ejdrar är inte sällsynta, och ännu högre siffror har noterats. Vi vet att dykandsträcket går närmare land vid vindar omkring syd; vid andra väderlekslägen går det ofta så långt nere i söder att det inte kan ses eller åtminstone inte räknas: vid horisonten anar man gång på gång flockar av änder, som dock av naturliga skäl är obestämbara.

Oktober är också *gässens* månad. Sädgäss har vi inte mycket att göra med i Falsterbo. Men *prutgäss* och *vitkindade gäss* hör Falsterbo till. De passerar i oktober, de vitkindade särskilt mot månadens slut. Hur mycket man ser av gässen beror till stor del på vädret. Tusental är det sällan fråga om. Men omkring hundra prutgäss kan mycket väl observeras på en enda dag. Både de och de vitkindade brukar komma lågt över havet i söder, ofta nära land. Granna är de, och väl utrustade på många sätt: de rör sig lätt och elegant både i luften, på vattnet och på marken.

Småfågelsträcket i oktober är brokigt. *Bofinkens* härskaror dominerar, särskilt i månadens första hälft. *Bergfinken* är vissa år fåtalig, andra år allmän, och det är ett alldeles särskilt kinkigt problem att avgöra antalet bergfinkar i en stor ström av fink. Bergfinken är inte svårbestämbar, lätet är karakteristiskt och färgen likaså. Rena flockar av bergfink är tydligt tätare än bofinkens. Men om inblandningen av bergfink i bofinksströmmen är 2 %, 5 % eller 25 % av bofinkantalet, då ser flocken ut som en bofinkflock i allmänna konfigurationen och avståndet mellan individerna, och det blir mycket svårt för en fältobservatör att hålla arterna isär.

Senhöstens övriga småfåglar är intressanta. Vissa invasionsarter kommer sent, om de kommer alls. Det gäller t.ex. *gråsiska* och *domherre*. I vad mån *gulsparven* är invasionsart kan kanske diskuteras, men sent sträcker den, mina högsta siffror från 40-talet hade jag efter 20 oktober. *Talgoxe*, *blåmes*, *svartmes* och *stjärtmes* är utpräglade invasionsfåglar. Deras sträckrörelser kan komma igång rätt tidigt på hösten, ibland redan i september, men vissa år är mesarna ett framträdande drag även i senhöstens sträck. Detsamma brukar gälla för *sidensvansen* — en annan invasionsart.

Avgjort sena småfåglar är *vinterhämpling*, *snösparv* och *berglärka*; den sistnämnda är alltid sparsam.

Staren är svår att förbigå. Dess sträck ökar i styrka till långt in i oktober. Maximum brukar ligga mellan den 10 och 25 oktober, och dagssiffror på 10.000—25.000 förekommer då årligen. Senhöstmorgnar helt utan sträckande starar är sällsynta. De kommer lågt över gräset, ofta ungefär parallellt med kusten norrifrån. Så kastar de sig plötsligt uppåt, stiger brant och ger sig ut ungefär mot VSV; den starkt västliga kursen är typisk. Men alla flockar passerar inte så lätt: man ser ofta en skräckreaktion inför den stora öppna vattenytan framför dem. Ur den brant stigande flocken faller enstaka fåglar tillbaka och går med full fart tillbaka in över land; ibland "smittas" hela flocken och störtar sig brant ner mot fyrträdgården eller villaområdena. Men i nästa ögonblick röjer fåglarna att deras flyttningsdrift finns kvar; de kanske inte ens har nått marken förrän de återsamlas, svänger västerut och börjar stiga uppåt med svirrande vingslag. Två instinkter kämpar mot varandra: å ena sidan driften att flytta åt ett visst håll, å den andra fåglarnas strävan att undvika en för dem så främmande biotop som en vidsträckt vattenyta. Stararnas vana att stiga brant uppåt när de beger sig ut över havet innebär kanske också ett försök att komma så långt från den främmande biotopen som möjligt, och det måste ju vara en fördel för dem att kunna manövrera fritt, om de blir angripna. I Falsterbo är stigandet ett mycket karakteristiskt beteende. Men det bör sägas, att starar på sträck över stora vattenytor — exempelvis sådana flockar som man ser från båt mitt ute på

Stararnas sträck brukar kulminera 10—25 oktober

Nordsjön — ofta flyger lågt. Måhända finns även här en "balans" mellan olika faktorer: på grund av friktionen är vindstyrkan lägst alldeles över vattnet, och det kan därför innebära en kraftbesparing att flyga lågt.

Starsträcket visar alltså två toppar, en ungefär mellan 25 juni och 15 juli, och en långt in i oktober. Båda topparna är utpräglade och mycket höga, med femsiffriga tal på en enda dag. Inräknas sommarsträcket, blir därför totala antalet passerande starar mycket högt, alltid över 100.000 och somliga år uppåt 250.000. Näst bofinken är staren alltså Falsterbos individrikaste dagsträckare.

En allbekant fågelgrupp sträcker i huvudsak så sent som i andra hälften av oktober. Det är *kråkfåglarna*. Gruppen innehåller visserligen ett par invasionsarter, nämligen *nötkråka* och *nötskrika*, som kan starta tidigare. Men våra vanliga kråkfåglar, alltså *kråka*, *kaja* och *råka*, är avgjort sena flyttare. Enstaka ex. på sträckförsök eller små flockar som "virrar fram och tillbaka" ser man nog tidigare på hösten. Men först mycket sent, vanligen efter 15 oktober, kommer sträcket igång på allvar. Det kan bli mycket starkt. Fina dagar brukar ett par—tre tusen kråkor, kanske 5.000—10.000 kajor och några hundra råkor lämna landet. Dessa tal anger ett gott sträck men inget maximum. Kråkorna kommer i glesa förband, med hundratals meter mellan varje fågel; kajorna bildar täta flockar som snor omkring mycket livligt och på långt håll kan erinra om duvflockar; och råkornas flockbildning ligger någonstans mittemellan i fråga om täthet: de kommer gärna i "flottiljer" med upp-

Sidensvans — invasionsart vid Falsterbo vissa år

Dagssiffror och säsongsiffror för några vid Falsterbo allmänna flyttfåglar.
Samtliga uppgifter gäller höstflyttningen. Se även kommentarer i texten!

Art	Ungefärligt antal exemplar *per dag*, om sträcket är:				Totalantal observerade sträckare *per höst* (i avrundade tal):		
	svagt	måttligt	starkt	mycket starkt	minimum	medeltal	maximum
gulärla	högst 100	200— 500	1.000— 2.000	över 3.000	13.000	18.000	32.000
trädpiplärka	„ 100	200— 500	1.000— 2.000	„ 3.000	5.000	20.000	64.000
ängspiplärka	„ 100	200— 500	1.000— 2.000	„ 3.000	1.000	8.000	25.000
ladusvala	„ 200	400— 800	1.500— 3.000	„ 4.000	2.000	18.000	70.000
hämpling	„ 100	200— 500	1.000— 2.000	„ 3.000	12.000	29.000	74.000
bofink	„ 2.000	4.000—10.000	20.000—50.000	„ 60.000	150.000	320.000	927.000
trädlärka, *före* 1952	„ 100	300— 800	1.500— 3.000	„ 4.000	8.000	26.000	37.000
„ , *efter* 1952	„ 10	omkring 25	omkring 50	„ 200	600	2.500	5.000
stare	„ 1.000	2.000— 5.000	8.000—15.000	„ 20.000	75.000	150.000	275.000
kråka	„ 100	300— 500	1.000— 2.000	„ 3.000	1.500	6.000	23.000
kaja	„ 200	400— 1.000	2.000— 4.000	„ 5.000	7.000	21.000	49.000
skogsduva, *före* 1954	„ 100	200— 500	1.000— 2.000	„ 3.000	8.000	22.000	34.000
„ , *efter* 1954	„ 50	100— 300	400— 800	„ 1.000	2.000	5.000	7.000
ringduva	„ 200	500— 1.000	2.000— 5.000	„ 7.000	26.000	45.000	88.000
bivråk	„ 50	150— 400	700— 1.000	„ 1.500	1.300	8.000	21.000
ormvråk	„ 100	200— 500	1.000— 2.000	„ 2.500	2.000	17.000	37.000
sparvhök	„ 20	50— 100	150— 300	„ 400	2.500	6.000	11.000

skattningsvis 10—20 m. mellan varje individ. Dessa skillnader är klara och nästan alltid lätta att se i fält.

Kråkfågelsträcket pågår in i november. Relativt få säsonger har det följts till slut. Men vi vet att totala antalet passerande kråkor i Falsterbo nästan alltid ligger lägre än antalet ormvråkar. Nu kan väl ingen tvivla på att kråkan är vanligare än ormvråken som häckfågel i detta land, och i grannländerna också för den delen. Därför kan man av totalsiffrorna i Falsterbo dra en hel del roliga slutsatser om den olika starka graden av koncentration: ormvråken koncentreras tydligen starkare mot landets sydvästhörn än kråkan gör. Andra moment måste också ihågkommas: kråkan övervintrar i Sverige i mycket större antal än ormvråken. Vidare finns skillnader i rekryteringsområden m.m.

Skatan måste absolut nämnas i det här sammanhanget. Det är visserligen sant att få skator sträcker från Falsterbo till Danmark. Men sträcker gör de, den saken finns bevis för i form av ringfynd. Och högst fängslande är skatorna även när de inte lyckas korsa Öresund. Ty många oktoberdagar får i hög grad sin prägel av skatornas aktivitet. Kan den inte kallas sträck, så kan den förvisso kallas sträckoro. På låg höjd nalkas skatorna nordostifrån; man ser inte så mycket av det hela förrän de börjar flyga runt över golfbanan. Ibland är de 10, ibland 25, ibland 50—100. Och rekordsiffran, uppnådd 1943, låg så högt som 225. Det är en mycket märklig syn! Med stor energi stiger skatorna uppåt mot den blå hösthimlen, kanske inte alla på en gång men ofta flera tiotal. Andra exemplar håller till i de få buskarna nära sydkusten, vid Kolabacken och Kålhagen eller i fyrträdgården. Även dessa skator är oroliga, byter plats, jagar varandra eller börjar "klättra" uppåt, ta höjd. Brant stiger de, ansträngande ser det ut och länge håller de på. Till sist är de kanske 400—500 m. uppe, men har de väl kommit högt nog, så sätter de kursen mot Danmark. Sådant beteende visar de nästan bara om vädret är klart och sikten god, och oftast kan även en markbunden människa se Stevns fyr på Själland, ungefär 27 km i västsydväst. Men nu kommer det underliga, det svårförklarade: Endast mycket sällan fortsätter skatorna utåt tills de försvinner ur synhåll. Nästan alltid vänder de och återgår till land, ibland i störtflykt. Om detta orsakas av skrämsel, t.ex. av en uppdykande pilgrimsfalk, som rätt ofta hände i "gamla dagar", då blir ju återvändandet lättförklarligt. Hellre förlora höjden och behålla livet än fortsätta sträcket och förlora livet! Men mycket ofta förekommer detta vilda nedstörtande *utan* synbar orsak. Det är som om skatorna, efter oändligt ambitiösa försök att sträcka, skulle bli förskräckta över sin egen djärvhet och därför hals över huvud kastar sig ner igen. Snart stiger de åter uppåt, i lång rad, högre och högre, oftast för att ånyo falla tillbaka . . .

Ett sådant beteende är sannerligen anmärkningsvärt. Man kan spekulera om nyttan av att i vissa lägen ha en flyttningsdrift; den skulle t.ex. vara bra att ha vid en extremt kall vinter, eller om den normala födan av något skäl blir oåtkomlig. Denna underliga sträckoro hos skatorna finns varje år, men den röjer sig inte lika mycket varje höst, och starkast tycks oron bli de år då invasioner av andra arter är på gång.

I början av oktober är rovfågelsträcket rikt. *Ormvråk*-siffror på upp till 4.000 per dag har noterats ganska många gånger. Mycket utpräglade vråkmaxima kan förekomma ännu omkring 20 oktober, men då har också Falsterbos rovfågel nummer ett sträckt färdigt för året, och dagssiffrorna sjunker snabbt. *Sparvhöken* är, eller rättare sagt var, allmän ännu långt in i oktober, och bland de starkaste sträck jag upplevt var 12 oktober 1944 och 14 och 17 oktober 1942, alla med över 500 passerande ex.

Tornfalken avtar under månaden, och endast få *bruna kärrhökar* har setts i oktober. Men *stenfalken* fortsätter och visar gärna bra sträck dagen närmast efter en maximidag för småfågel. *Blåhöken* ses regelbundet månaden ut och ännu längre. Somliga år är *fjällvråken* vanlig, dock aldrig så vanlig som ormvråken. Fjällvråken tycks vara en av de mycket få europeiska invasionsarter, som — när den invaderar — håller en standardriktning mera mot syd än mot sydväst. Koncentrationen till sydvästra Skåne blir därför inte så stark som för många andra invasionsfåglar. Kanske finns det dessutom ett sam-

Oktober är örnarnas månad framför andra vid Falsterbo. Ovan: Ung kungsörn. Foto: Åke Lindau/N

band mellan standardriktning och antalet utvandrande individer, och slutligen är det alls inte givet att osteuropeiska fjällvråkar håller samma riktning som de skandinaviska.

Oktober är *örnarnas månad* framför andra. Vad vi idag upplever av örn i Falsterbo är naturligtvis endast en spillra av gamla tiders rikedom, när — för att citera Paul Rosenius — "världens lyckligaste örnjägare" sköt örn på Ljungen av omtanke om fosterlandets välfärd! Men än finns det örn på senhösten, både *havsörn* och *kungsörn*. Det kan vara upp till 2—3 sträckare en gynnsam dag, och kanske 8—12 på en månad. Min första höst (1942) hade jag den 20 oktober inte mindre än 7 kungsörnar och 3 havsörnar på sträck. Det är den högsta dagssiffra jag upplevt. Bland kungsörnarna dominerar ungfåglarna fullständigt, men av havsörn är nog åtminstone var åttonde eller tionde fågel gammal och vitstjärtad.

Andra örnar än havs- och kungsörn kommer årligen. Förr ansågs det vara nära nog självklart att dessa var *skrikörnar*; många hade redan då klart för sig, dels att större och mindre skrikörn har helt olika sträckvanor, dels också att de är vanskliga att bestämma i fält. På senaste decennier har många skrikörnar setts i Falsterbo, och inte bara i oktober. Men tydligen uppträder även andra arter av släktet *Aquila*. Det är underligt, att artkaraktärerna på dessa stora djur skall vara så subtila och svåra att observera!

November

Rätt goda sträckdagar förekommer ännu i november. Bland småfåglarna är *sånglärkan* ofta rätt allmän, *vinterhämplingar* kommer i små flockar, och invasionsformer såsom *domherre* och *gråsiska* kan sträcka livligt och antalsmässigt dominera över bofinkar och mesar. Starsträcket avtar.

Vråksiffrorna är mycket låga, sparvhökarna ses bara i spridda exemplar. Örnar kan fortsätta. En eller annan havsörn brukar stanna. Ett år satt den regelbundet på det fallfärdiga sjömärket på Måkläppen.

De första *sångsvanarna* visar sig, men talrika blir de inte förrän isen lagt sig längre norrut i Sverige. Det läget medför ofta ett massuppträdande av andfågel i Falsterbo. *Gräsänder* ligger i stort antal utanför Knösen och på andra platser, men stora sträckande flockar av gräsand ser man nästan aldrig; jag tror de sträcker mest på natten. Vissa dykänder, som tidigare spelat en underordnad roll, kan däremot ses på sträck i förvånande mängder. Särskilt gäller detta *vigg* och *bergand*. Antalet sedda exemplar kan vara nära noll veckor i sträck — och så kommer plötsligt en dag med verkligt intensivt sträck. De enskilda flockarna är vanligen små — mellan 10 och 50 ex. — men de följer varandra tätt, de passerar Nabben med rasande fart, och när solen sjunker, kan

många tusen fåglar ha passerat. Nästa dag är sträcket måttligt, och snart tar det slut. En granskning av väderleksläget visar ofta ett klart samband mellan köldinbrott i norr och massträck vid Falsterbo.

Senhösten går över i vintern

Fågellivet blir inte fattigt, jämfört med andra svenska lokaler vid samma årstid. Men i jämförelse med hösten är kontrasten stor. En skildring av sträcket under vintermånaderna ligger utanför ramen för denna guide. Så mycket skall dock sägas, att vintersträcket är långt rikare än vad man tidigare trodde. Falsterbo fågelstations chef, Gunnar Roos, har följt flyttningen flera vintersäsonger och funnit många oväntade och spännande ting.

Trettio år har gått

sedan en sträcksäsong första gången kontinuerligt och noga studerades vid Falsterbo. Det var inte första gången höstflyttning blev observerad där; låt mig erinra om Vedel Tånings uppsats i Dansk Ornitologisk Tidskrift 1933. Men ett arbetsprogram med direkt avsikt att undersöka sträcket på platsen lades inte upp förrän 1942 och genomfördes den hösten och de tre följande. Sedan dess har mycket hänt i Falsterbo. På 1940-talet stod observatören i regel ensam alla veckans dagar utom söndagen, när ett par kolleger brukade ansluta. Nu ser man ofta 100—200 personer på passning samtidigt, och detta inte som följd av föreningsexkursioner eller dylikt utan på vars och ens privata initiativ. Det är en glädje att se hur intresset har ökat. Ty skall naturen räddas, så måste kunskapen om densamma och dess omistlighet ökas och en upplyst opinion skapas. Men naturligtvis medför den oerhört ökade besöksfrekvensen nya problem. Människor med andra intressen kan bli störda. Slitaget på naturen, störningarna på de goda lokalerna, trängseln på de bästa observationsplatserna blir allt allvarligare. Trots alla svårigheter är det stimulerande att leva just nu, när nya tänkesätt om miljö- och naturvård håller på att tränga igenom. Sådana tänkesätt och därav betingade åtgärder, i kombination med sakkunskap och hänsyn, skall göra det möjligt även för våra efterkommande att avnjuta sträcket över Falsterbo! □

Sångsvanarna blir talrika när isen lagt sig norrut

Berith Persson

Exkursionsmål

med utgångspunkt från Falsterbo

Flyttfågelsträcket är i hög grad beroende av väderleken, och det är därför inte lika intensivt alla dagar. Dessutom passerar större delen av dagsträcket tidigt på morgonen och förmiddagen för att successivt avmattas fram mot middagstid de dagar, då sträckvädret är gott. Som omväxling till observationerna på Nabben kan man därför från Falsterbo göra längre eller kortare dagsturer inåt landet för att ta del av det rika fågellivet kring *Foteviken* och i det *sydvästskånska backlandskapet*. Inom dessa bägge områden koncentreras nämligen stora mängder fågel av skilda arter under höstflyttningen. I Foteviken och

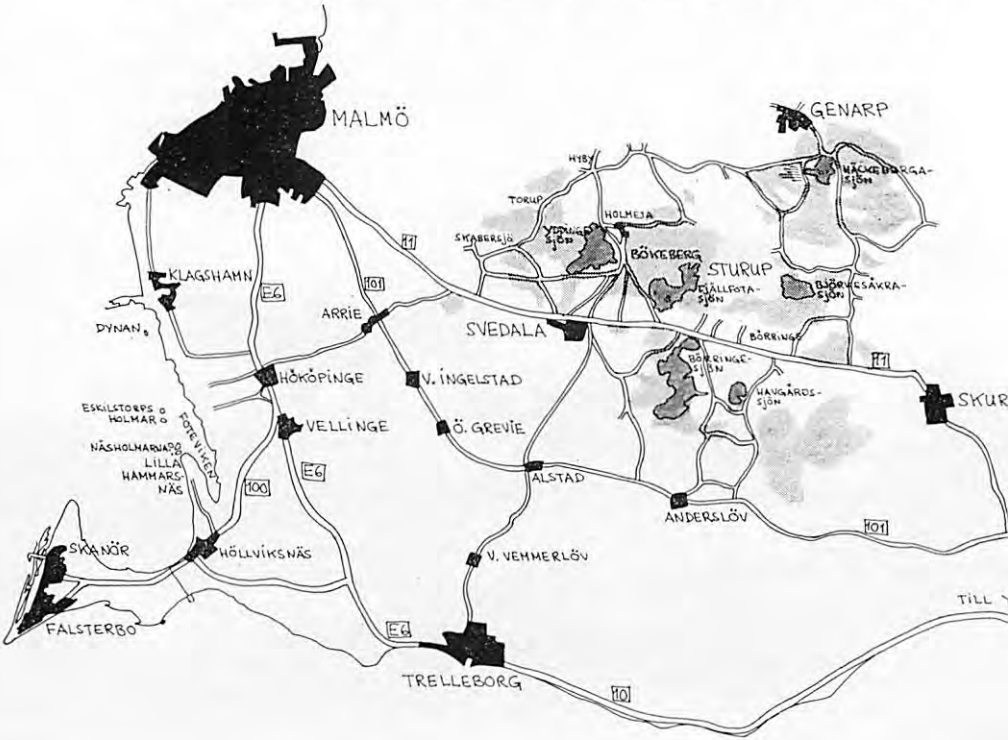

på Lilla Hammarsnäs och strandängarna öster om viken rastar mycket stora flockar av vadare och änder. I sjöarna och skogarna i backlandskapet är tillgången på speciellt rov- och småfåglar tidvis fantastiskt god.

Foteviken och omgivande strandängar

Foteviken är en mycket grund vik, som i öster och väster omges av sanka strandängar. Viken är den sydligaste delen av det grunda kustvatten, som börjar vid Klagshamn i norr och även innefattar de fågelrika öarna *Dynan*, *Eskilstorps holmar* och *Näsholmarna*. Området är flackt och lätt att överblicka. Man bör notera, att Eskilstorps holmar och Lilla Hammarsnäs är naturreservat och *icke får beträdas under häckningstiden, 15.4—15.7.*

Både Lilla Hammarsnäs och ängarna mellan Foteviken och Klagshamn har ett utomordentligt rikt fågelliv. Under flyttningstid är stranden en av de bästa svenska rastplatserna för vadare. *Ljungpipare* ses här i flockar om flera tusen exemplar och *tofsvipor* i tiotusental. Även *kärrsnäppan* uppträder här i tusenhövdade flockar, och åtminstone 28 arter vadare har observerats under sträcket. I Fotevikens grunda vatten samlas under hösten ett par tusen *sothöns*, 4—5.000 *knölsvanar*, 3—4.000 *gräsänder*, *bläsänder*, *krickor* och *skedänder*. Den rika tillgången på byte lockar dessutom en och annan större rovfågel att slå ett slag över vattnet och vassarna.

Sydvästskånska backlandskapet

Det kuperade, delvis uppodlade, delvis skogbevuxna området, som sträcker sig från *Häckebergasjön* i norr till *Börringe-* och *Havgårdssjöarna* i söder, kallas

Att få höra och kanske också få se kronhjort hör till höstens begivenheter i Sydvästskåne, t.ex. vid Börringe

Under en höstlig dagstur kan man få se glador . . .

allmänt "det sydvästskånska backlandskapet". Det innefattar även de fågelrika *Fjällfota-*, *Björkesåkra-* och *Yddingesjöarna.*

Det är inom detta förnämliga område en stor del av de fåglar, som är på väg mot Falsterbo, stannar upp för att rasta en sista gång eller för att invänta bättre sträckväder. Området är särskilt attraktivt därför att det är den sista skogbevuxna utposten, innan den odlade slätten tar vid. Här finns dessutom gott om bytesdjur åt rovfåglarna — man kan räkna med att få se *vråkar*, *glador* och t.o.m. *örnar* under en rundtur i området — och det finns också gott om bokollon och annan föda åt småfåglarna. I de näringsrika sjöarna, särskilt Björkesåkra-, Fjällfota- och Börringesjöarna, samlas stora mängder änder: *gräs-*, *bläs-* och *brunänder*, *skrakar*, *krickor* och *knipor*. I Björkesåkrasjön rastar som regel dessutom tämligen stora mängder *gäss* □

. . . och sädgäss i det sydvästskånska backlandskapet

Meddelanden från Falsterbo fågelstation

1. *Malmberg, T.* 1955. Skånes Ornitologiska Förening och Falsterbo fågelstation — en introduktion. Vår fågelvärld 14: 78—95.
2. *Malmberg, T.* 1955. Topographical concentration of flightlines. Acta XI Congr. Int. Orn. Basel 1954: 161—164.
3. *Enemar, A.* 1955. Ringmärkningsverksamheten vid Falsterbo fågelstation 1947—1953. Vår Fågelvärld 14: 155—165.
4. *Strömberg, G.* 1957. Anteckningar om svarthuvad trut. Fauna och Flora 52: 81—88.
5. *Andersson, R.* 1957. Rödfalken (*Falco naumanni* Fleisch.), en för Sverige ny fågelart. Fauna och Flora 52: 89—92.
6. *Ulfstrand, S.* 1960. Some aspects on the directing and releasing influence of wind conditions on visible bird migration. Proc. XII Int. Orn. Congr. Helsinki 1958: 730—736.
7. *Ulfstrand, S.* 1956. Fågelsträcket vid Falsterbo 1949—1950. Vår Fågelvärld 15: 187—199.
8. *Enemar, A.* 1957. Ringmärkningsverksamheten vid Falsterbo fågelstation 1954—1956. Vår Fågelvärld 16: 20—36.
9. *Mathiasson, S.* 1957. Fågelsträcket vid Falsterbo 1952. Vår fågelvärld 16: 90—104.
10. *Ulfstrand, S.* 1957. Fågelsträcket vid Falsterbo år 1953. Vår Fågelvärld 16: 189—204.
11. *Ulfstrand, S.* 1958. De årliga fluktuationerna i bivråkens (*Pernis apivorus*) sträck över Falsterbo. Vår Fågelvärld 17: 118—144.
12. *Lennerstedt, I.* 1958. Fågelsträcket vid Falsterbo år 1954. Vår Fågelvärld 17: 303—331.
13. *Parsons, A. G.* 1959. Stäppörn (*Aquila rapax*) för första gången anträffad i Sverige. Vår Fågelvärld 18: 37—41.
14. *Ulfstrand, S.* 1959. Fågelsträcket vid Falsterbo år 1955. Vår Fågelvärld 18: 131—162.
15. *Mathiasson, S.* 1960. Fågelsträcket vid Falsterbo år 1956. Vår Fågelvärld 19: 97—127.
16. *Ulfstrand, S.* 1960. Studies in visible migration at Falsterbo Bird Station. Bird Migration 1: 183—187.
17. *Fritz, B. & Nilsson, R.* 1960. Ringmärkningsverksamheten vid Falsterbo fågelstation 1957—1958. Vår Fågelvärld 19: 208—220.
18. *Mathiasson, S.* 1961. Fågelsträcket vid Falsterbo år 1957. Vår Fågelvärld 20: 226—240.
19. *Ulfstrand, S.* 1962. On the nonbreeding ecology and migratory movements of the Great Tit (*Parus major*) and the Blue Tit (*Parus caeruleus*) in southern Sweden. With notes on related species. Vår Fågelvärld, Suppl. 3:1—145.
20. *Mathiasson, S.* 1962. Fågelsträcket vid Falsterbo år 1958. Vår Fågelvärld 21: 26—41.
21. *Ulfstrand, S.* 1962. Fågelsträcket vid Falsterbo fågelstation år 1959. Vår Fågelvärld 21: 190—204.
22. *Ulfstrand, S.* 1962. *Aegithalos caudatus europaeus* — en för Sverige ny stjärtmesras. Fauna och Flora 57: 242—248.
23. *Ulfstrand, S.* 1963. Fågelsträcket vid Falsterbo år 1960. Vår Fågelvärld 22: 29—36.
24. *Svensson, S.* 1963. *Motacilla lutea flavissima* Blyth häckande i Sverige samt en översikt över gulärlekomplexet. Vår Fågelvärld 22: 161—181.
25. *Enemar, A. 1964.* Ett försök att mäta fyra ornitologers förmåga att uppfatta och registrera flyttfågelsträcket i Falsterbo. Vår Fågelvärld 23: 1—25.
26. *Ulfstrand, S.* 1963. Ecological aspects of irruptive bird migration in northwestern Europe. Proc. XIII Int. Orn. Congr. Ithaca 1962: 780—794.
27. *Roos, G.* 1965. Notiser från Falsterbo fågelstation sommaren och hösten 1961. Vår Fågelvärld 24: 133—143.
28. *Scott, R. E. 1965.* Weights and measurements of migrant passerines, September 1962. Vår Fågelvärld 24: 156—171.

29. *Roos, G.* 1965. Notiser från Falsterbo fågelstation sommaren och hösten 1962. Vår Fågelvärld 24: 257—271.
30. *Roos, G.* 1965. Notiser från Falsterbo fågelstation sommaren och hösten 1963. Vår Fågelvärld 24: 314—334.
31. *Cerný, V.* 1965. Feather mites (*Analgesoidea*) from birds trapped at the Falsterbo Bird Station, Southern Sweden. Acta Univers. Lundensis, Sectio II, 8: 1—8.
32. *Ellinthorpe-White, S.L.* 1966. Winter populations and movements of wildfowl at Falsterbo peninsula: January to March 1964. Vår Fågelvärld 25:5—21.
33. *Fritz, B.* 1966. Ringmärkningsverksamheten vid Falsterbo fågelstation 1959—1964. Vår Fågelvärld 25: 22—36.
34. *Rosén, L.* 1966. Rovfågelsträcket vid Falsterbo. Vår Fågelvärld 25: 315—326.
35. *Balát, F.* 1967. Om kvälls- och morgonförflyttningar hos änder på Falsterbohalvön. Vår Fågelvärld 26: 97—110.
36. *Roos, G.* 1967. Notiser från Falsterbo fågelstation sommaren och hösten 1964. Vår Fågelvärld 26: 256—265.
37. *Kristersson, M.* 1968. Invasion av pärluggla vid Falsterbo hösten 1967. Medd. från Skånes Ornitologiska Förening 7: 25—30.
38. *Lack, D.* 1968. Bird migration and natural selection. Oikos 19: 1—9.
39. *Roos, G.* 1969. Ringmärkningsverksamheten vid Falsterbo fågelstation 1965—1967. Vår Fågelvärld 28: 18—44.
40. *Roos, G.* 1970. Notiser från Falsterbo fågelstation år 1965. Vår Fågelvärld 29: 90—98.
41. *Högstedt, G. & Persson, C.* 1971. Phänologie und Überwinterung der über Falsterbo ziehenden Rotkehlchen (*Erithacus rubecula*). Die Vogelwarte 26: 86—98.
42. *Högstedt, G. & Roos, G.* 1971. Skanörs revlar — en häckfågellokal i omedelbart behov av skydd. Medd. från Skånes Ornitologiska Förening 10: 3—10.
43. *Ulfstrand, S., Södergren, A. & Raböl, J.* 1971. Effect of PCB on nocturnal activity in caged Robins, *Erithacus rubecula* L. Nature 231, 5303: 467—468.
44. *Rudebeck, G., Kristersson, M. & Persson, B.* 1972. Falsterbo. Guide utgiven av SNF. Uddevalla. 60 sid.
45. *Södergren, A. & Ulfstrand, S.* 1972. DDT and PCB relocate when caged Robins use fat reserves. Ambio 1: 36—40.
46. *Persson, C.* 1972. Kortdistansrörelser hos några tättingar i sydvästra Skåne under höststräcket. Vår Fågelvärld 31: 163—166.
47. *Persson, C.* 1972. Mesarnas årsrytm och vandringsrörelser på Falsterbohalvön. Vår Fågelvärld 31: 167—177.
48. *Alerstam, T. & Ulfstrand, S.* 1972. Fågelsträcket över Skåne studerat medelst radar och av fältobservatörer. Medd. från Skånes Ornitologiska Förening 11: 1—6.
49. *Persson, C.* 1972. Återfynd av talgoxe *Parus major* och blåmes *Parus caeruleus* från märkningarna på Falsterbohalvön. Vår Fågelvärld 31: 178—182.
50. *Alerstam, T. & Ulfstrand, S.* 1972. Radar and field observations of diurnal bird migration in south Sweden, autumn 1971. Ornis Scand. 3: 99—139.
51. *Alerstam, T.* 1972. Nocturnal bird migration in Skåne, Sweden, as recorded by radar in autumn 1971. Ornis Scand. 3: 141—151.
52. *Alerstam, T. & Ulfstrand, S.* 1973. Fågelsträcket över Skåne ett septemberdygn 1972. Medd. från Skånes Ornitologiska Förening 12: 1—11.
53. *Alerstam, T. & Bauer, C.-A.* 1973. A radar study of the spring migration of the Crane (*Grus grus*) over the southern Baltic area. Die Vogelwarte 27: 1—16.
54. *Alerstam, T., Lindgren, A., Nilsson, S. G. & Ulfstrand, S.* 1973. Nocturnal passerine migration and cold front passages in autumn. Ornis Scand. 4: 103—111.
55. *Alerstam, T., Bauer, C.-A. & Roos, G.* In press. Fält- och radarstudier av Östersjöejdrarnas *Somateria mollissima* vårsträck. Vår Fågelvärld.
56. *Göransson, G., Högstedt, G., Karlsson, J., Källander, H. & Ulfstrand, S.* In press. Sångens roll för revirhävdandet hos näktergal *Luscinia luscinia*. Några experiment med play-back-teknik. Vår Fågelvärld.

57. *Karlsson, B., Persson, B., Södergren, A. & Ulfstrand, S.* In press. Locomotory and dehydrogenase activities of Redstarts *Phoenicuros phoenicuros* (L.) (Aves) given PCB and DDT. Envir. Poll.
58. *Alerstam, T. & Ulfstrand, S.* In press. A radar study of winter bird movements in southern Scandinavia. Ornis Scand.
59. *Alerstam, T., Bauer, C.-A. & Roos, G.* In press. Spring migration of the Eider *Somateria mollissima* in southern Scandinavia. Ibis.
60. *Ulfstrand, S., Roos, G., Alerstam, T. & Österdahl, L.* In press. Visible bird migration at Falsterbo, Sweden. Observations arranged by the Ornithological Society of Skåne in 1949—1960. Lund.
61. *Alerstam, T. & Ulfstrand, S.* In press. A radar study of the autumn migration of the Wood Pigeon *Columba palumbus* in southern Scandinavia. Ibis.

Särtryck av arbeten publicerade i serien "*Meddelanden från Falsterbo fågelstation*" försäljes genom stationen. För hela serien t.o.m. 1973 (nr 1—54) är priset kr 90:—. Enstaka nummer (med undantag av nr 19, 26, 41 och 44) säljes till priser mellan kr 1:— och 2: 50. Möjlighet finns även att abonnera på kommande nummer i serien. Priset är då kr 2: 50 per nummer. För större arbeten, som måste åsättas ett högre pris, tillställes abonnent separat förfrågan före leverans. Särtrycken utsändes efter hand och räkning erhålles en gång per år.

Abonnemang, beställningar av utkomna nummer samt förfrågningar ställes till *Falsterbo fågelstation, c/o Gunnar Roos, Falkvägen 21, 230 10 Skanör* □

Övrig litteratur om Sydvästskånes natur — ett urval:

Bergman, H. 1960: Måkläppen. *Skånes Natur* årg. 47, s. 247—260.
Dahlbeck, N. 1945: Strandwiesen am südöstlichen Öresund. *Acta Phytogeographica Suecia* XVIII. Stockholm.
Davidsson, J. 1962: Falsterbohalvön, en morfologisk snabbstudie. *Skånes Natur* 49, 55—68.
Falsterbonäsets naturvårdsförening, årsskrifter 1972 och 1974 (in press).
Kristersson, M. 1972: Bärnsten. *Skånes Natur* 59, 80—87.
Kristersson, O. 1966: *Falsterbo kring sekelskiftet.* Utg. av *Falsterbo Museum.* Trelleborg.
— 1967: *Falsterbo — när byn blev badort.* Utg. av *Falsterbo Museum.* Trelleborg.
Malmberg, T. 1956: Falsterbo fågelstation — en presentation. *Skånes Natur* 43, 27—34.
Mathiasson, S. 1962: Särpräglad kust. Tankar kring Foteviken — framtida nationalpark eller naturminnesmärke. *Skånes Natur* 49, 101—114.
— 1966: Häckfåglar på ön Dynan i sydvästra Skåne, en 11-årig observationsserie. *Vår Fågelvärld* 25, 253—268.
Nilsson, L. 1966: Änder och svanar i sydvästskånska insjöar under icke häckningstid. *Medd. från SkOF* (Skånes Ornitologiska Förening) 5, 45—53.
Persson, Chr., 1969: Drakdödaren. Bonniers. (En med debutpris belönad roman om miljöproblemen och den växande storstaden i Sydvästskåne).
Rasmusson, G. & Rasmusson, G. 1970: Skanörs ljung. *Skånes Natur* 57, 3—13.
Roos, G. 1962: Vinterfåglar på Falsterbonäset. *Fauna och Flora* 57, 249—273.
— 1965—72: Falsterbonytt. *Medd. från SkOF.* (Regelbundet återkommande aktuella notiser om verksamheten vid fågelstationen.)
Rosenius, P. 1926: *Måkläppen.* Stockholm.
— 1947: Den forna Ljungen. *Natur i Skåne.* Uppsala.
Rudebeck, G. 1943: Preliminär redogörelse för fågeliakttagelser i Skanör och Falsterbo hösten 1942. *Vår Fågelvärld* 2, 1—30, 33—58, 65—88.
— 1947: Fåglarnas höststräck över Falsterbonäset. *Natur i Skåne.* Uppsala.
— 1950: Studies on Bird Migration. *Vår Fågelvärld,* Suppl. 1.

Svensson, S. 1965: Häckfågelbeståndet på ön Dynan vid Klagshamn. *Medd. från SkOF* 5, 37—39.
Tåning, Å. V. 1933: Rovfugletræk ved Falsterbo. DOFT (Dansk Ornitologisk Förenings tidskrift) 27: 2, 69—73.
Ulfstrand, S. 1962: Kusten som ledlinje för fågelsträcket. *Skånes Natur* 49, 223—232.
— 1967: Rovfågeltaxeringar 1964/65 och 1965/66. *Medd. från SkOF* 6, 7—9 □

Falsterbonäsets Naturvårdsförening (FNF)

är en lokal naturvårdsförening, bildad hösten 1970. FNF är lokalavdelning av *Skånes Naturskyddsförening* och *ansluten till SNF* och *Förbundet Aktion Skåne-Miljö*. Sedan starten har FNF aktivt verkat för skydd och vård av Falsterbonäsets natur. Man har agerat i ett flertal naturvårdsärenden genom skrivelser till olika myndigheter, man har anordnat informationsmöten, föredrag, exkursioner, städdagar etc. Drygt 900 medlemmar hade till och med 1973 gått med som medlemmar. Hösten 1973 bildades också en ungdomsavdelning av FNF.

Medlemskap i FNF

ger automatiskt även medlemskap i Skånes Naturskyddsförening, varvid man också erhåller föreningens årsbok *Skånes Natur* och fyra nr/år av tidskriften med samma namn!

Du som är naturintresserad och vill vara med och värna om Falsterbonäsets natur: gå med i FNF — vi behöver Ditt stöd! Medlem blir man genom att betala in den årliga avgiften — kr 20 för ordinarie medlem, kr 5 för familjemedlem och kr 50 för stödjande medlem — på föreningens postgiro 53 45 26 - 9 eller dess bankgiro 574-88 50, Skanör. Skriv namnen på eventuella familjemedlemmar under "Meddelande till betalningsmottagaren".

Ytterligare upplysningar får ni från FNF:s sekreterare *M. Kristersson, Storg. 13, 230 11 Falsterbo, tel. 040/47 16 43* □

Svenska Naturskyddsföreningen

Riksförbund för naturvård

SNF är
- den samlande, ideella riksorganisationen för natur- och miljövård

SNF vill
- arbeta för en effektiv miljövård, motverka vatten- och luftföroreningar och förhindra biocidernas skadeverkningar
- förhindra slöseri med naturresurserna
- slå vakt om naturvärdena — landskap, djur och växter — och möjligheterna till friluftsliv
- engagera alla i kampen mot miljöförstöringen — naturvården måste bli en folkrörelse!

SNF har
- till sitt förfogande ledande sakkunskap inom natur- och miljövårdens olika områden
- ett väl utbyggt nät av länsombud, länsförbund och lokala föreningar, en livaktig ungdomsorganisation och ett stort antal medlemmar över hela landet

SNF ger Dig
- möjligheter att göra Din röst hörd i miljödebatten
- SVERIGES NATUR — en värdefull årsbok och sex aktuella tidskriftsnummer per år, sammanlagt 500 sidor intressant läsning om djur och växter, natur- och miljövård

Du kan hjälpa till att stoppa miljöförstöringen genom att bli medlem!

Medlemsavgift 30:— per år — postgiro 2166-7
SNF, Riddargatan 9, 114 51 Stockholm, tel. 08/63 51 70.

Meddelanden från Skånes Ornitologiska Förening

heter en fågeltidskrift, som utkommer med 4 nr/år, sammanlagt ca 100 sidor. Den innehåller bl.a. aktuella notiser om verksamheten vid Falsterbo fågelstation under rubriken *"Falsterbonytt"*.

● Prenumerera på *"Meddelanden från Skånes ornitologiska förening"* genom att insätta kr 8: — på pg 24 51 88, Skånes Ornitologiska Förening, 223 62 Lund. Medlemmar i SkOF erhåller tidskriften gratis.

Sveriges Ornitologiska Förening

är en ideell organisation med uppgift att främja utforskandet och skyddet av landets fågelfauna samt att verka för att bland allmänheten väcka och underhålla intresset för fågelfaunan. Medlemskap erhålls genom insättandet av kr 35: — på pg 19 94 99, *Sveriges Ornitologiska Förening, 114 29 Stockholm.*

● Föreningens tidskrift, *"Vår Fågelvärld"*, utkommer med 4 nr/år. Medlemmar bosatta i Skåne och Danmark blir automatiskt medlemmar också i Skånes Ornitologiska Förening.

Karta över Falsterbonäset

= gräns för naturreservat: Måkläppen (tillträdesförbud 1.3—31.10) och Skanörs Ljung.

= av länsstyrelsen föreslaget naturreservat: Flommen—Bakdjupet—Skanörs revlar.

= föreslaget tillträdesförbud 15.4—15.7: Skanörs revlar.

= skog — park = bebyggelse = planerad bebyggelse